

*Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
2008-ci il 6 oktyabr tarixli Sərəncamı ilə
«Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya
sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə
Dövlət Proqramı»nın Tədbirlər Planının
2.6.15. bəndinin icrası ilə əlaqədar nəşr olunur.*

KİTABXANA-İNFÖRMASİYA TERMİNLƏRİNİN QISA LÜĞƏTİ

KBT 78.3 (я2)
K 76

Elmi məsləhətçi:
Sevda Məmmədaliyeva

Tərtibçilər:
Lətifə Məmmədova
Mayıl Əhmədov
Samir Abbasov

Buraxılışa məsul
Fikrət Babayev

Rəyçilər:
Əliyusif Məmmədov
Natavan Hacıyeva

Kitabxana – informasiya terminlərinin qısa lüğəti.

Bakı, «NURLAR» Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzi, 2010. 144 s.

Kitabxana-informasiya sahəsinə dair ənənəvi terminlərlə yanaşı son zamanlar yeni terminlər də yaranmışdır. Kitabxanaların beynəlxalq əlaqələrinin inkişafı, kitabxanalarda informasiya texnologiyalarının tətbiqi bu sahədə yeni terminlərin yaranmasına səbəb olmuşdur. Bu lüğət kitabxanaçılara sahəyə aid yeni sözlər haqqında bilgilərini zənginləşdirməyə və yeni texnologiyaların kitabxana-informasiya sahəsində tətbiqi üçün geniş imkanlar yaradacaqdır. Vəsa-it tabeliyindən asılı olmayaraq respublikanın bütün kitabxana mütəxəssisləri üçün nəzərdə tutulmuşdur.

ISBN: 978 – 9952 – 450 – 95 – 8

© Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, 2010
© «NURLAR», 2010

AZƏRBAYCAN DİLİNDƏ

Açar söz	sənədin və ya sorğunun mətnindən götürülmüş, informasiya axtarışı baxımından həmin mətnə mühüm məna yükü daşıyan söz və ya söz birləşməsi.
Açar söz	proqramlaşdırma dilinin translyator üçün müəyyən məna daşıyan sözü. Açar sözdən başqa məqsədlər üçün, məsələn dəyişənin adı kimi istifadə etmək olmaz.
Adapter	kompyuterin periferiya qurğuları ilə əlaqə qurğusu.
Adlar kartotekası	ayrı-ayrı şəxslərin həyat və fəaliyyəti ilə əlaqədar sənədlərin əks etdirən, həmin şəxslərin adlarının əlifba sırası ilə təşkil edilmiş bibliografik kartoteka.
Afişa	hər hansı mədəni tədbir barədə məlumat verən və müxtəlif yerlərə yapışdırılmaq üçün nəzərdə tutulan reklam və ya sorğu xarakterli vərəqlərdən ibarət nəşr.
Albom	bir qayda olaraq izahedici mətn də olan kitab və ya komplektləşdirilmiş vərəqlər şəklində təsviri nəşr.
Almanax	müəyyən əlamət üzrə (mövzu, yazılma vaxtı və s.) birləşdirilmiş ədəbi-bədii və (və ya) elmi-kütləvi nəşrlər məcmuəsi.
Analitik bibliografik təsvir	kitabdan və ya dövrü nəşrdən olan məqalənin bibliografik təsviri.
Annotasiya	sənədin məzmununu, təyinatını, formasını, digər xüsusiyyətlərini izah edən qısa xarakteristikası.

Annotasiyalı bibliografik vəsait	bu bibliografik vəsaitdə bibliografik qeydlərin hamısına və ya əksəriyyətinə onların annotasiyaları da daxildir.
Anonim müəllif	öz adını göstərmədən sənəd dərc etmiş müəllif.
Antivirus proqramları	kompyuter virusuna yoluxmağın qarşısını alan və bu cür yoluxmaların nəticələrini aradan qaldıran proqramlar.
Antologiya	əsasən şeirlərdən ibarət seçmə ədəbi-bədii əsərlərin (və ya onlardan çıxarışların) daxil olduğu dövrü olmayan məcmuə.
Atlas	müxtəlif obyektlərin təsvirlərindən (xəritələr, çertyojlar, şəkillər) ibarət olan, tədris və ya praktiki məqsədlər üçün xidmət edən albom.
Audioadapter (Sound Blaster, səs platası)	səs yazmağa, onu səsləndirməyə və mikrofondan, qulaqlıqlardan, dinamiklərdən, daxili sintezatordan və digər avadanlıqlardan istifadə etməklə bu cür məhsul yaratmağa imkan verən xüsusi elektron plata.
Audiovizual sənəd	təsviri və (və ya) səs informasiyasından ibarət olan, bərpa edilməsi müvafiq avadanlıqdan istifadə olunmasını tələb edən sənəd. Audiovizual sənədlərə qrammofon valları, maqnit fonoqramları, diapozitiv materiallar və ensiz plyonkaya çəkilmiş kinofilmlər, video kasetlər, CD-rom qurğuları aiddir.
Avtomatlaşdırılmış informasiya-axtarış	elektron-hesablama texnikası bazasında yaradılmış, Elektronkataloqda avtomat-

sistemi	laşdırılmış axtarış üçün nəzərdə tutulan axtarış sistemi
Avtomatlaşdırılmış Kitabxana-İnformasiya Sistemi (AKİS)	kitabxana və bibliografik informasiyanın daxil edilməsi, saxlanması, axtarışı və verilməsi üçün nəzərdə tutulan avtomatlaşdırılmış informasiya sistemi.
Baş kataloq	mübadilə və ehtiyat fondlar istisna olmaqla bütün kitabxana fondunu əks etdirən kitabxana kataloqu.
Bayt	yaddaşın ünvanlanan ən kiçik vahidi (birlikdə emal edilən bitlər ardıcılığı). Adətən bir bayt 8 ikilik mərtəbədən ibarət olur, yaddaşın həcmnin ölçü vahidi kimi istifadə edilir (məsələn, 1Kb = 1024 bayt, 1 Mb = 1024 Kb və s.).
Bayt	məlumatın saxlanması zamanı vahid tam kimi baxılan səkkiz bitdən ibarət qrup.
Baza web-səhifəsi	ümumdünya hörümçək torunda web-qovşağına baxışın başladığı səhifənin adı.
Bədii ədəbiyyatın sərlovhələri kartotekası	bədii ədəbiyyat əsərlərinin sərlovhələr üzrə axtarışını təmin edən əlifba-bibliografik kartoteka.
Bələdçi	hər hansı coğrafi məntəqə və ya mədəni-maarif müəssisəsi (tədbiri) haqqında həmin məntəqəyə getmək və ya ona baxmaq üçün münasib qaydada yerləşdirilmiş məlumatlardan ibarət olan soru kitabı.

Bərk (sənədli) surət faylın və ya ekranın məzmununun kağız, plyonka və ya digər qeyri-elektron daşıyıcı üzərindəki surəti.

Bərk disk, bərk disk toplayıcısı, diskovod, vinçester böyük həcmli proqramların və məlumatların saxlanması üçün birbaşa müraciət qurğusu. Bir mil üzərində yerləşən bir və ya bir neçə maqnit diskindən, oxuma/-yazma başçıqlarından və disk kontrolle-rindən ibarətdir. Bərk disklərin çıxarıla bilən və daimi növləri olur.

Biblioqraf xüsusi biblioqrafik təhsilə malik olan kitabxana əməkdaşı. Sənədlər haqqında zəruri informasiya axtarmaqda kömək üçün biblioqrafa müraciət etmək olar. Biblioqraf kataloqlarla işləməyə kömək edir, zəruri informasiyanı daha sadə yolla necə tapmağı göstərir. Biblioqraflar informasiya axtarışı zamanı istifadə etmək üçün ədəbiyyatın biblioqrafik siyahılarını, müxtəlif mövzular üzrə tövsiyə edilən biblioqrafik vəsaitləri tərtib edirlər.

Biblioqrafik axtarış biblioqrafik verilənlərə əsasən kataloqda və ya kartotekada aparılan informasiya axtarışı.

Biblioqrafik arayış birdəfəlik sorğuya cavab. Bu cavabda sənədin kitabxanada olub-olmaması və (və ya) onun yeri haqqında, müəyyən mövzu üzrə biblioqrafik informasiyanın məzmunu haqqında (tematik arayış), sorğuda göstərilməmiş və ya təhrif edilmiş biblioqrafik təsvir elementləri haqqında in-

formasiya (dəqiqləşdirici arayış) göstərilir.

Biblioqrafik diyarşünaslıq vəsaiti

ölkədə müəyyən ərazi (diyar) haqqında sənədləri əks etdirən biblioqrafik vəsait.

Biblioqrafik göstərici

yardımcı göstəricilərin, müqəddimənin, mündəricatın, ixtisarlar siyahısının və sair elementlərin mövcud olmasını nəzərdə tutan mürəkkəb strukturlu biblioqrafik vəsait.

Biblioqrafik xidmət

1. biblioqrafik informasiyaya tələbatı təmin edən biblioqrafik xidmətin nəticəsi.
2. istifadəçilərin biblioqrafik informasiya ilə təmin edilməsi.

Biblioqrafik icmal

sənədlər haqqında yazılı və ya şifahi formada əlaqəli məlumatdan ibarət olan biblioqrafik vəsait.

Biblioqrafik informasiya

sənədlər haqqında, onların axtarışı və istifadəsi üçün zəruri olan informasiya.

Biblioqrafik kartoteka

kart şəklində reallaşdırılmış biblioqrafik vəsait.

Biblioqrafik qeyd

sənəd haqqında informasiyanın bir elementi. Biblioqrafik axtarış məqsədilə sənədin tərkibini və məzmununu açıqlamağa imkan verən məlumatların sənədli şəkildə qeyd edilməsi. Qeyd: biblioqrafik qeydin tərkibinə sənədin biblioqrafik təsviri daxildir. Zəruri hallarda bu təsvirə sənədin adı, təsnifat indeksləri və predmet rubrikaları, annotasiya, sənədin sax-

	lanma şifri, sənədin işlənməsinin başa çatdığı tarix, xidməti xarakterli məlumatlar əlavə edilir.
Biblioqrafik məlumatlandırma	abonentin uzun müddət qüvvədə olan tələblərinə uyğun olaraq onun biblioqrafik informasiya ilə sistemativ təminatı.
Biblioqrafik məlumatlar bazası	biblioqrafik qeydlərdən ibarət istinadların sənədli məlumat bazası.
Biblioqrafik nəşr	qeyri-dövri, seriyalı, dövri və ya davam edən nəşr formasında ayrıca sənəd şəklində buraxılmış biblioqrafik vəsait.
Biblioqrafik siyahı	sənədlərin biblioqrafik təsvir qaydalarına müvafiq olaraq tərtib edilmiş siyahısı.
Biblioqrafik soru kitabı	müəyyən şəxslərin həyat və fəaliyyəti haqqında məlumatlardan ibarət soru kitabı.
Biblioqrafik sorğu	biblioqrafik informasiya üçün informasiya sorğusu.
Biblioqrafik təsvir	sənədin identifikasiya edilməsi və ümumi xarakteristikası üçün nəzərdə tutulan, həmin sənəd haqqında onun hissələrinin və elementlərinin ardıcılığını müəyyən edən qaydalar üzrə tərtib edilmiş biblioqrafik məlumatların məcmusu. Biblioqrafik təsvir sənədin qısa xarakteristikasını: müəllifi, sənədin adını, nəşr ilini və yerini göstərməklə, kitabxananın kitab fondunda informasiya axtarışı zamanı oriyentasiya etməyi asanlaşdırır.

Biblioqrafik verilənlər bazası	biblioqrafik qeydlərdən ibarət verilənlər bazası.
Biblioqrafik vəsait	müəyyən əlamətlər üzrə birləşdirilmiş biblioqrafik qeydlərin nizamlanmış çoxluğu.
Biblioqrafik yazının sərlövhəsi	biblioqrafik yazıların nizamlanması və axtarışı üçün nəzərdə tutulan, biblioqrafik təsvirin əvvəlində yerləşən biblioqrafik yazının elementi. Qeyd: biblioqrafik yazının sərlövhəsində şəxsin adı (fərdi müəllifin sərlövhəsi), təşkilatın adı (kollektiv müəllifin adı), ölkənin adı və sənədin növünün işarəsi (formanın sərlövhəsi), unifikasiya edilmiş sərlövhə (unifikasiya edilmiş başlıq) və ya başqa məlumatlar göstərilə bilər.
Biblioqrafiya	məqsədi oxucunun kitab sərvətləri arasında oriyentasiya etməsinə kömək göstərməkdən ibarət olan elmi fənn. Biblioqrafiya biblioqrafik informasiyanın hazırlanmasını, yayılmasını və ondan istifadə olunmasını təmin edir.
Biobiblioqrafik vəsait	müəyyən şəxs və ya şəxslər haqqında bioqrafik məlumatlardan, eləcə də həmin şəxslərin əsərləri və onlara aid ədəbiyyat haqqında biblioqrafik informasiyadan ibarət biblioqrafik vəsait.
Bit	1. kompyuter yaddaşının ən kiçik elementi. 0 və ya 1-ə bərabər rəqəmsal qiymətin saxlanması üçün iki mümkün vəziyyətə malik ola bilər. Bu, ikilik say sistemində işləməyə imkan verir.

2. rəqəmsal kompyuterdə “0” və “1” qiymətləri alan ən kiçik informasiya vahidi.

Brauzer

web serverlərin səhifələrinə baxmaq üçün nəzərdə tutulan proqram (sadə dildə ona “vərəqləyici” də deyirlər).

Bu növ proqramlar arasında ən geniş yayılanı Internet Explorer proqramıdır.

Buklet

hər hansı üsulla iki və ya daha çox sayda qatlanmış bir vərəqlik çap materialı şəklində nəşr.

Bülleten

operativ şəkildə buraxılan, onu buraxan təşkilatın səlahiyyət dairəsinə daxil olan məsələlərə dair qısa rəsmi materiallardan ibarət olan dövrü və ya davamedici nəşr.

Cari bibliografik vəsait

buraxılışları yeni yaranmış sənədləri müntəzəm və operativ qaydada əks etdirən dövrü bibliografik vəsait.

CD-ROM

böyük həcmli informasiyanın saxlanması və oxunması üçün nəzərdə tutulan daimi yaddaşlı kompakt disk.

CDS/İSİS

informasiyanın saxlanması və axtarışı üçün YUNESKO tərəfindən işlənib hazırlanmış proqram təminatı. Bu proqram təminatının son versiyası Windows İSİS adlanır.

Cəmiyyətin informasişlaşdırılması

vətəndaşların, dövlət hakimiyyəti orqanlarının, yerli özünüidarə orqanlarının, təşkilatların, ictimai birliklərin informasiya tələbatının təmin edilməsi və

hüquqlarının həyata keçirilməsi üçün informasiya resurslarının formalaşması və onlardan istifadə edilməsi əsasında optimal şərait yaradılmasından ibarət mütəşəkkil sosial-iqtisadi və elmi-texniki proses.

Coystik

1. kursurun ekranda hərəkətini idarə etməyə xidmət edən dəstək şəklində qurğu. Kompüter oyunlarında ondan geniş istifadə edilir.

2. şaquli vəziyyətdən meyl etməsi kursurun display ekranında yerini dəyişməsinə gətirib çıxaran mil-qələm. Çox vaxt kompüter oyunlarında tətbiq edilir.

Çıxış məlumatları

Sənətin titul vərəqində yerləşdirilmiş, nəşrin yeri, nəşriyyat və nəşr tarixi barədə məlumatlar. Diqqətinizə çatdırmaq istərdik ki, biblioqrafik təsvirdə Moskva və Sankt-Peterburq şəhərləri həmşə müxtəsər şəkildə, müvafiq surətdə M. və S-Pb. kimi yazılır.

Çoxcildlik nəşr

məzmun və tərtibat baxımından vahid tam təşkil edən, iki və ya daha artıq nömrələnmiş cildlərdən ibarət olan qeyri dövri nəşr.

Daxiletmə

informasiyanın xarici qurğudan kompüterin yaddaşına oxunması.

Daxiletmə qurğusu

verilənlərin kodlaşdırılması üçün istifadə edilən hər hansı aparat, məsələn, fərdi kompüterin klaviaturası və ya maus.

Daxiletmə-xaricetmə (D/X) məlumatların prosessor və ya operativ yaddaş ilə xarici qurğular arasında göndərilməsi üzrə hər hansı əməliyyatlar.

Daimi yaddaş qurğusu (DYQ) mikrosxem şəklində hazırlanmış, enerjidən asılı olmayan yaddaş qurğusu. Dəyişikliklər edilməsi tələb olunmayan məlumatları saxlamaq üçün istifadə edilir. Yaddaşın məzmunu hazırlanarkən xüsusi qayda üzrə daimi yaddaş qurğusuna “tikilir”. DYQ-də prosessorun özünün işinin idarə edilməsi proqramı, displayin, klaviaturanın, printerin, xarici yaddaşın idarə edilməsi proqramları, kompyuterin işə salınması və dayandırılması, qurğuların testlənməsi proqramları saxlanılır.

Davamedici nəşr qeyri-müəyyən zaman fasilələri ilə, material toplandıqca nəşr edilən, məzmununa görə təkrarlanmayan, eyni qayda üzrə tərtib edilmiş, ümumi sərlövhəli nömrələnmiş və (və ya) tarixləri göstərilmiş buraxılışlar şəklində çıxan seriyalı nəşr.

Depozitar fond xüsusi ayrılmış kitabxana-depozitarilərdə daimi saxlanmaq və istifadə edilmək üçün nəzərdə tutulan fond.

Dərslik tədris fənninin (onun bir bölməsinin, hissəsinin) tədris proqramına müvafiq şərhindən ibarət olan və bu cür nəşr növü kimi rəsmi təsdiq edilmiş tədris nəşri.

Dəstləşdirmə mənbələri kitabxanaların, informasiya mərkəzlərinin fondlarının dəstləşdirilməsinə kömək

	edən təşkilatlar, müəssisələr və ayrı-ayrı şəxslər.
Disk	metaldan və ya plastik kütlədən hazırlanmış, səthi maqnit materialı ilə örtülmüş dairəvi lövhə. İnformasiya bu lövhənin üzərinə sektorlara bölünmüş konsentrik cığırılar şəklində yazılır.
Disket	plastik materialdan hazırlanmış və məlumatların saxlanması üçün istifadə edilən elastik disk.
Disktutan qurğu (diskovod)	maqnit diskinin fırlanmasını, onun üzərində məlumatların yazılmasını və oxunmasını idarə edən qurğu.
Displey	elektron-şüa cihazının ekranında informasiyanın (mətn, cədvəl, şəkil, çertyoj və s. şəklində) vizual əks etdirən qurğu.
Dissertasiyanın avtoreferatı	müəllif tərəfindən aparılmış, alimlik dərəcəsi almaq üçün təqdim edilən tədqiqatın referatından ibarət kitabça şəklində elmi nəşr
Diyarşünaslıq kartotekası	diyarşünaslıq məzmunlu sənədləri əks etdirən bibliografik kartoteka.
Diyarşünaslıq kataloqu	diyarşünaslıq məzmunlu sənədləri əks etdirən regional kataloq.
Domen	1. Bir və ya bir neçə atributun qiymətlərinin təyin olunduğu sahə. 2. İnternet xidmətində iyerarxik ünvan strukturunun iri hissəsi (məsələn, hökumət və ya kommersiya təşkilatı, ölkə və

s.). Domenin adı, yəni İnternetdə domenin tam ünvanı domenin özündən və ona müvafiq təşkilatın adından ibarətdir.

DOS

disk əməliyyat sistemi, sadə əməliyyat sistemləri üçün geniş istifadə edilən ad.

Drayverlər

daxiletmə-xaricetmə qurğularını, əməli yaddaşı idarə etmək üçün əməliyyat sisteminin imkanlarını genişləndirən proqramlar.

Ekspress-informasiya

xaricdə dərc edilmiş ən aktual materialların və ya ölkədə hələ dərc edilməmiş, lakin bu barədə operativ məlumat verilməsi tələb edilən sənədlərin geniş və icmal referatlarından ibarət dövrü referativ nəşr.

Elastik (floppi) disk

hər iki üzə maqnit oksidi ilə örtülmüş və qoruyucu təbəqə içərisində yerləşdirilmiş plastik materialdan hazırlanmış dəyirmi lövhə. Kiçik həcmli informasiya daşıyıcısı kimi istifadə edilir.

Elektron cədvəllər

məlumatların işlənməsi üçün cədvəl metaforasından istifadə edən əlavə. Bu cədvəlin xanalarını müvafiq formullar vasitəsilə bir-biri ilə əlaqələndirmək olar; elektron cədvəldə müvafiq xanalara verilənlər daxil edildikcə avtomatik şəkildə hesablamalar aparılır. Elektron cədvəllərin ən geniş yayılmış növü Excel cədvəlidir.

Elektron əlfəcin (“favorit”)

1. Baxış proqramlarının istifadəçini maraqlandıran universal sənədlərin ünvan-

larının saxlanması üçün hər hansı vasitələrlə təchiz edilməsi.

2. İstifadəçi üçün maraq doğuran www şəbəkə qovşağının nişanı.

Elektron indekslər

kataloqlara oxşayır, lakin bu indekslərin tərkibində yalnız seriya şəklində dərc edilən məqalələr haqqında informasiya olur.

Elektron kataloq (EK)

real vaxt rejimində işləyən və oxucuların sərəncamına verilmiş, maşınla oxunan kitabxana kataloqu.

Elektron kataloqlar

şəbəkədə olan kitabların, seriya şəklində nəşrlərin və digər kitabxana materiallarının kataloqları.

Elektron kitabxana

yaradılmasında verilənlərin və informasiyanın toplanması, icmal və ötürülməsi üçün informasiya-telekommunikasiya texnologiyalarından istifadə edilən kitabxana. Çap, audiovizual və elektron materialların saxlanması üçün nəzərdə tutulmuşdur. Onun infrastrukturunu məlumatın ötürülməsi üçün İnternetə müraciət imkanına malikdir.

Elektron nəşr

redaksiya-nəşriyyat işlənməsi mərhələsindən keçmiş, dəyişdirilmədən yayılmaq üçün nəzərdə tutulmuş, çıxış məlumatları olan elektron sənəd və ya elektron sənədlər qrupu. Elektron sənədlərə aşağıdakılar aiddir: elektron kitablar, elektron məqalələr və göstəricilər, yeni-

Elektron nəşr (elektron sənəd, elektron mətn)	liklərin göndərilmə ünvanlarının və qruplarının siyahıları, rəqəmsal şəklə salınmış video və audiomateriallar, elektron materialların digər müxtəlif növləri. hesablama sisteminin yaddaşında saxlanılan, müvafiq proqram və aparat vasitələrinin köməyi ilə insan tərəfindən qavranılmaq üçün nəzərdə tutulan verilənlərin məcmusu.
Elektron poçt	<ol style="list-style-type: none"> 1. mətn və ya səs şəklində məlumatların kommunikasiya və kompyuter sistemlərinin köməyi ilə kompyuterlər arasında ötürülməsi sistemi (müxtəsər adı – e-mail). 2. hesablama sistemlərinin istifadəçiləri arasında məlumatların göndərilməsi sistemi. Bu sistemdə məlumatların saxlanması və göndərilməsi ilə əlaqədar bütün funksiyaları kompyuter öz üzərinə götürür.
Elektron resurslar	bərk disk, disket, CD-ROM və digər ikinci dərəcəli yaddaş qurğularında rəqəmsal formatda saxlanılan hər hansı informasiya materialı.
Elektron sənəd	kompyuterin yaddaşında və ya maşın üçün xarici informasiya daşıyıcısında müvafiq proqram və aparat vasitələrinin köməyi ilə insan tərəfindən qavranılmaq üçün nəzərdə tutulan verilənlərin məcmusu. Bu sənədə mətn, qrafik, audiovizual informasiya (səs yazısı, filmlər) da-

	xil olmaqla xətti və ya qeyri-xətti struktura malik ola bilər.
Elektron uçot	kompyuter texnologiyaları vasitələrinin köməyi ilə uçot aparılması üsulu.
Ensiklopedik lüğət	materialların əlifba qaydasında yerləşdiyi ensiklopediya.
Ensiklopediya	biliklərin və praktiki fəaliyyətin bir sahəsinə və ya bütün sahələrinə aid ümumiləşmiş əsas məlumatların əlifba qaydasında və ya sistemə qaydada yerləşən qısa məqalələr şəklində şərh edildiyi sorğu nəşri.
Ev səhifəsi	www-server ekranının birinci səhifəsi. Bu səhifədə onun sahibi və ona təqdim edilən informasiya resursları və xidmətlər haqqında məlumat olur.
Ədəbi-bədii jurnal	bədii ədəbiyyat əsərlərindən, eləcə də publisistik və tənqidi məqalə və materiallardan ibarət jurnal.
Ədəbi-bədii nəşr	bədii ədəbiyyat əsərindən (əsərlərindən) ibarət nəşr
Əlamətdar günlər təqvimi	il ərzində müəyyən əlamətdar hadisələr və həmin hadisələrə aid məlumatlarla bağlı günlərin seçmə siyahısında ibarət illik təqvim.
Əlifba	müəyyən dil üçün əsas simvolların sabit toplusu, yəni həmin dildə hər hansı mətnin təşkil edilməli olduğu “əlifbanın hərfləri” toplusu. Məndə hər hansı başqa simvollarından istifadə edilməsinə yol verilmir.

Əlifba bibliqrafik vəsait	bibliqrafik vəsaitin bu növündə bibliqrafik qeydlər fərdi və kollektiv müəlliflərin və (və ya) sənədlərin sərlovhələrinin əlifba sırası ilə yerləşmiş olur.
Əlifba kataloqu (ƏK)	kitabxana kataloqunun bu növündə bibliqrafik qeydlər müəlliflərin, təşkilatların adlarının və ya sənədlərin sərlovhələrinin əlifba sırasında yerləşir.
Əlyetərlilik	məlumat bazasından və ya İnternetdən istifadə etmək imkanı.
Əməliyyat sistemi (ƏS)	məsələlərin dispetçerləşdirilməsini, resursların paylanmasını, kəsilmələrin işlənməsini, giriş-çıxış əməliyyatlarını, istifadəçi interfeysini, fayl və başqa sistemləri idarə edən aşağı səviyyəli proqram təminatı. Əlavələrin icra olunması mühitini təmin etmək üçün kompyuterin qurğularına sistem çağırışları toplusunun köməyi ilə müraciət etmək imkanı verir.
Əsas siyahılar	kataloqların tərtibçilərinin istifadə etdiyi lüğət faylı. Bu məqsədlə kitabxana materiallarına müvafiq nömrələr mənimsədir.
Əsərlər məcmuəsi	bir və ya bir neçə müəllifin bütün əsərlərindən və ya əsərlərin xeyli hissəsindən ibarət olan, müəllifin (müəlliflərin) yaradıcılığı haqqında tam təsəvvür yaradan bircildli və ya çoxcildli nəşr.
Faktoqrafik arayış	Sorğuya cavab kimi faktiki məlumatlar.

**Faktoqrafik
verilənlər bazası**

faktların və ya onların barəsində məlumatların axtarışı üçün nəzərdə tutulan informasiya-axtarış sistemi.

Fayl

1. Eyni tipli informasiya elementlərinin identifikasiya edilmiş ardıcılığı və ya bu cür yazılar çoxluğu.

2. Kartoteka, arxiv, komplekt, podşivka, massiv.

3. maşınla oxuna bilən daşıyıcıdakı verilənlərin adlandırılmış məcmusu.

4. verilənlər toplularının axtarılması, dəyişdirilməsi, kənar edilməsi və ya onlarla əlaqədar başqa əməliyyatların yerinə yetirilməsi zamanı bu topluların birini digərindən fərqləndirmək üçün insana və maşına müvafiq imkanları təmin edən verilənlərin EHM-də saxlanmasının əsas struktur elementi.

5. hər hansı verilənlərin xarici yaddaş qurğusunda yerləşdirilmiş, vahid tam şəkildə saxlanılan, göndərilən və emal edilən verilənlərin adlandırılmış məcmusu. Fayl proqramdan, ədədi verilənlərdən, mətndən, kodlaşdırılmış təsvirdən və başqa məlumatlardan ibarət ola bilər. Faylın adı kataloqda qeyd edilir.

**Fərdi bibliografik
vəsait**

bir şəxsə hər edilmiş biobibliografik vəsait.

**Fərdi kompyuter
sistemi**

stolüstü mikrokompyuter və ya ləptop.

Fərdi məlumatlandırma	kitabxana istifadəçisinin tələbatına uyğun olaraq onun məlumatlandırılması.
Filmoteka	vəzifəsi kinematoqrafik sənədləri və videoproqramları toplamaq, saxlamaq və istifadəçilərin sərəncamına verməkdən ibarət olan təşkilat və ya xidmət (kitabxananın müvafiq bölməsi).
Fond	kitabxananın, informasiya mərkəzinin vəzifələrinə və profilinə uyğun olan sənədlərin istifadəsi və saxlanması üçün nəzərdə tutulan nizamlanmış məcmusu.
Fondun dəstləşdirilməsi	kitabxananın, informasiya mərkəzinin vəzifələrinə müvafiq olan sənədlərin aşkar edilməsi, seçilməsi, sifariş edilməsi, əldə edilməsi, alınması və qeydiyyatı proseslərinin məcmusu.
Fonoteka	vəzifəsi səs sənədlərini toplamaq, saxlamaq və istifadəçilərin sərəncamına verməkdən ibarət olan təşkilat və ya xidmət (kitabxananın müvafiq bölməsi).
Format	<ol style="list-style-type: none"> 1. Verilənlərin EHM yaddaşında, verilənlər bazasında, monitor ekranında və ya xarici daşıyıcıda yazılması və göstərilməsi qaydalarının məcmusu. Verilənlər sahələrinin siyahısını, onların xarakteristikalarını, daxil edilən verilənlərin məzmununu və onların yerləşdirilməsini müəyyən edir. 2. Yazıda (o cümlədən faylda, verilənlər bazasında və s.) informasiya obyektlərinin göstərilməsini simvolik şəkildə təsvir edən dil elementi.

3. İkilik informasiyanın kodlaşdırılması üsulu (məsələn, mətn faylı).

4. Emal edilən, maqnit daşıyıcısına və ya optik daşıyıcıya yazılan, displeydə əks etdirilən və ya kağızda çap edilən informasiya obyektinin müəyyən strukturu.

Freym

verilənlərin ötürülməsi şəbəkəsində ötürülən verilənlər kütləsi. Adətən hər bir kadrda (təsvirdə) onun çatdırılmalı olduğu qurğunun ünvanı, verilənləri ötürən qurğunun ünvanı və digər xidməti məlumatlar olur.

Həmmüəllif

əsəri başqa şəxs (şəxslər) və ya təşkilat (təşkilatlar) ilə birlikdə yaratmış şəxs və ya təşkilat.

Həssas ekran

monitor ekranının müəyyən yerinə barmaqla toxunmaq yolu ilə kompyuterlə ünsiyyəti həyata keçirməyə imkan verən qurğu.

Hipermətn məlumatlar bazası

mətn bazasının bu növündə qeydlər başqa qeydlərlə əlaqəli olur.

Host-kompyuter (host)

şəbəkəyə qoşulmuş və şəbəkə servisinin müxtəlif növlərini (məlumatların ötürülməsi, əlavə funksiyalar və ya məsələlərlə əlaqədar proqramların yerinə yetirilməsi) təqdim edən kompyuterlər.

Xaricətmə qurğusu

kompyuterlə birləşdirilmiş və verilənlərin kompyuterdən göndərilməsi üçün istifadə edilən elektron və ya elektromexaniki qurğu.

Xarici yaddaş	məlumatların uzun müddət saxlanması üçün yaddaş qurğularının məcmusu. Xarici yaddaşın tərkibinə elastik və bərk maqnit disklərində toplayıcılar, optik və maqnit-optik toplayıcılar, maqnit lentində toplayıcılar daxildir. Adətən proqram və verilənlərin arxivləri xarici yaddaşda saxlanılır. Xarici daşıyıcılarda yerləşdirilmiş informasiya kompyuterin işə Salınıb salınmamasından asılı deyildir.
Xronoloji biblioqrafik vəsait	biblioqrafik qeydlərin təsvir edilən sənədlərin çap edilməsi və (və ya) yazılması xronologiyası ardıcılığında yerləşdiyi biblioqrafik vəsait.
Xronoloji kataloq	biblioqrafik qeydlərin sənədlərin nəşr edildiyi və ya ilk dəfə dərc edildiyi illər üzrə yerləşdiyi kitabxana kataloqu.
Xüsusi biblioqrafik vəsait	konkret məqsədlər və konkret oxucular üçün nəzərdə tutulan (təvsiyə edilən, yardımçı elmi, peşə-istehsal və s.) biblioqrafik vəsait.
Xüsusi kitabxana	müvafiq fond və informasiya-axtarış aparatı əsasında oxucuların xüsusi qruplarının spesifik tələbatını və istifadəçilərin peşəsi ilə bağlı tələbatını təmin edən kitabxana (patent-texniki kitabxana, not kitabxanası, gözdən əlillər kitabxanası, elmi-tədqiqat institutlarının kitabxanası və s.).
Xüsusi sərlövə	çoxcildlik və ya seriyalı nəşrin (buraxılışın) müstəqil hissəsinin həmin nəşrin

	(buraxılışın) ümumi başlığından fərqlənən başlığı.
İcmal kataloqu	bir neçə müstəqil kitabxananın və ya regionun (sahənin) kitabxanalar şəbəkəsinin fondlarını əks etdirən kitabxana kataloqu.
İdarəetmə qurğusu (İQ)	prosessorun kompyuter qurğularını idarə etmək funksiyalarını yerinə yetirən hissəsi.
İfrat əməli yaddaş (KEŞ)	kiçik həcmli çox böyük sürətli yaddaş qurğusu. İnformasiyanın prosessor vasitəsilə işlənməsi sürəti ilə operativ yaddaşın sürətinin bir qədər aşağı olması arasındakı fərqi kompensasiya etmək üçün istifadə edilir.
İllüstrasiya	sənədin səhifələrində (vərəqlərində) yerləşdirilmiş, onun paqinasiasına daxil edilmiş, əsas mətni izah edən və ya tamamlayan qrafik təsvir.
İndeksləmə	məlumat axtarışını sürətləndirmək üçün indekslər yaradılması
İnformasiya	<ol style="list-style-type: none"> 1. məlumatları emal edilməsinin məsulu. Zəruri verilənlər. 2. ətraf mühitin obyektləri və hadisələri, onların parametrləri, xassələri və vəziyyəti barədə informasiya sistemlərini (canlı orqanizmlər, idarəetmə maşınları və s.) həyat fəaliyyəti və iş prosesində qavradığı məlumatlar. Verilənlərin kompyuterlər vasitəsilə işlənməsinə tətbiqən – məna yükü daşıyan simvolların ixtiyari ardıcılığı.

3. şəxslər, predmetlər, faktlar, hadisələr və proseslər barədə göstərilmə formasından asılı olmayaraq məlumatlar.

İnformasiya axtarışı verilənlər massivindən müəyyən informasiyanın seçilməsini həyata keçirməyə imkan verən hərəkətlər, metodlar və prosedurlar.

İnformasiya cəmiyyəti informasiyadan yüksək dərəcədə asılı olan cəmiyyət. Belə cəmiyyətdə informasiya onun mövcudluğunu təmin edən əmtədir.

İnformasiya xidməti müəyyən şəkildə informasiyanın istehlakçının sorğusuna əsasən ona təqdim edilməsi.

İnformasiya xidmətləri göstərilməsi İnformasiya orqanları və informasiya xidmətləri tərəfindən istehlakçılara informasiya xidmətlərinin təqdim edilməsi yolu ilə onların zəruri informasiya ilə təmin edilməsi.

İnformasiya mərkəzi informasiyanın toplanması, işlənməsi və yayılması funksiyalarını yerinə yetirən təşkilat.

İnformasiya sistemi məlumatın saxlanması, işlənməsi, axtarışı, yayılması, ötürülməsi və təqdim edilməsi üçün nəzərdə tutulan sistem.

İnformasiya texnologiyası insanların informasiyanın işlənməsi üçün istifadə etdiyi metodların və qurğuların məcmusu. Bütün hesablama texnikasını, rabitə texnikası və qismən məişət elek-

tronikasını, televiziya və radio yayımlarını əhatə edir.

İnformasiya vərəqi

qabaqcıl istehsalat təcrübəsi və ya elmi-texniki nailiyyətlər haqqında məlumatları əks etdirən referativ dövrü nəşr.

İnformasiya-axtarış sistemi (İAS)

1. böyük həcmli informasiyanın saxlanması, tələb edilən informasiyanın sürətlə axtarılıb tapılması, saxlanılan informasiyaya əlavələr edilməsi, onun kənarlaşdırılması və dəyişdirilməsi, insan üçün münasib şəkildə çıxarılması funksiyalarını yerinə yetirən sistem.

2. informasiya sorğu fondunun və həmin fondada informasiya axtarışının texniki vasitələrini məcmusu.

İnformasiya-axtarış tezaurusu (İAT)

sözlərin məna məzmununa görə axtarışı üçün nəzərdə tutulan avtomatlaşdırılmış lüğət.

İnformasiyanın ilkin saxlanması

informasiyanın emal edilməsi zamanı bütün proqramların və verilənlərin olduğu əməli yaddaş və ya əsas yaddaş qurğusu (OYQ).

İnformasiyanın saxlanması və axtarışı üçün proqram təminatı

informasiyanın saxlanması və axtarışı üçün işlənib hazırlanmış proqram. Nümunə kimi CDS/İSİS proqramını göstərmək olar.

İnformasiyanın seçmə qaydada yayılması

informasiyanın istehlakçılarının daimi informasiya sorğularına müvafiq olaraq informasiya-axtarış sistemində yaranmış informasiyanın yayılması.

İnformatika

informasiyanın strukturunu və ümumi xassələrini, eləcə də insan fəaliyyətinin müxtəlif sahələrində informasiyanın yaradılması, saxlanması, axtarışı, çevrilməsi, ötürülməsi və istifadə edilməsinin qanunauyğunluqlarını və metodlarını öyrənən fənn. «İnformatika» anlayışı informasiyanın işlənməsi, yaradılması, istifadə edilməsi və informasiyanın işlənməsini sistemlərinə maddi-texniki xidmət ilə əlaqədar sahələri, o cümlədən kompyuterləri və onların proqram təminatını, eləcə də kompyuterləşmənin – insanların həyatının bütün sahələrinə kompyuter texnikasının kütləvi şəkildə tətbiq edilməsinin təşkilati, kommersiya, inzibati və sosial-siyasi aspektlərini əhatə edir. İnformatika özünün mahiyyətinə görə kompyuter texnikasına əsaslanır.

İntegrasiya edilmiş kitabxana sistemi

kitabxananın idarə edilməsinin vahid sistemi. Bu sistemə kitabxananın iki və ya daha artıq funksiyası daxildir.

İntegrasiya edilmiş kitabxana sistemləri (İKS)

faylların serverdə bölünməsi hesabına kitabxananın əsas və əlavə funksiyalarını idarə etməyə qabil olan avtomatlaşdırılmış kitabxana sistemi. Məsələn, kitabların əsas kataloqundakı və müştərilərin əsas kataloqundakı məlumatları İKS-in sirkulyasiya funksiyasının yerinə yetirilməsi üçün sirkulyasiya modulunda tapmaq və onlardan istifadə etmək olar.

**İntellektual
mülkiyyət**

intellektual mülkiyyət hüquqları.

İnteraktiv

istifadəçinin və ya operatorun komandası daxil edildikdən dərhal sonra sistemin cavab verdiyi sistemləri təsvir edən termin.

İnterfeys

bir-biri ilə informasiya mübadiləsi aparan iki qurğunun qoşulması üçün elektron sxem.

İnternet

TCP/IP idarəetmə protokoluna müvafiq olaraq 50 mindən çox şəbəkəni birləşdirən qlobal şəbəkə və ya “şəbəkələr şəbəkəsi”.

İnternet

bütün dünyada on minlərlə şəbəkəni birləşdirən nəhəng ümumdünya kompyuter şəbəkəsi. İnternetin təyinatı istifadə edən hər bir şəxsin istənilən informasiyaya daim müraciət etmək imkanını təmin etməkdir. İnternet praktiki olaraq qeyri məhdud informasiya resursları, faydalı məlumatlar, təhsil, əyləncələr, səriştəli insanlarla ünsiyyətdə olmaq imkanı, məsafədən müraciət, faylların ötürülməsi, elektron poçt və bir sıra başqa xidmətlər təklif edir. İnternet insanların ünsiyyətinin prinsipinə yeni, dünyada analoqları olmayan üsulunu təmin edir.

İntraşəbəkə

İnternet standartlarından, müvafiq texnologiyalarından və proqram təminatından istifadə edən daxili korporativ şəbəkə. İntraşəbəkə kənar istifadəçilərdən təcrid

edilə bilər. Adətən şirkətlər öz əməkdaşları üçün intraşəbəkələr yaradırlar, lakin onlar özlərinin işgüzar tərəfdaşlarının və digər istifadəçi qruplarının da həmin şəbəkələrdən istifadə etməsinə icazə verə bilərlər.

İstifadəçinin nömrəsi

kitabxananın öz istifadəçisinə mənimsədiyi eyniləşdirmə nömrəsi.

İstifadədə münasib

təcrübəsiz istifadəçinin kompyuteri uğurla idarə etməsinə imkan verən istifadəçi interfeysinin təsvir edilməsi üçün işlədilən termin.

İstinad

sənədin hissələrini, biblioqrafik qeydləri, təsnifat bölgülərini, predmet rubrikalarını bir-biri ilə bağlayan yazı. Qeyd: istinadların “Bax:” və “Həmçinin bax:” növlərini fərqləndirirlər. Bunlardan birincisi lazımi istiqamətdə axtarışı təşkil edir, ikincisi isə axtarışın tamlığını təmin edir.

İTT

informasiya və telekommunikasiya texnologiyaları.

İzahlı lüğət

hər hansı dildəki sözlərin mənasını izah edən, onların qrammatik və stilistik xarakteristikalarının, istifadə nümunələrinin və başqa məlumatların göstərildiyi dil lüğəti.

Jurnal

müxtəlif ictimai-siyasi, elmi, istehsal və digər məsələlərə aid məqalələrdən və ya referatlardan ibarət dövri jurnal nəşri,

daimi rubrikası olan müəyyən nəşr şəklində rəsmən təsdiq edilmiş ədəbi-bədii əsərlər.

Jurnal daxilində bibliografik vəsait

jurnalda müstəqil material kimi dərc edilmiş bibliografik vəsait.

Jurnal nəşri

müəyyən formatlı, cildlənmiş mətbu material vərəqləri şəklində nəşirlər baxımından həmin dövrü nəşrin spesifikasiyasına uyğunlaşdırılmış cildli nəşr.

K

kilobit və ya kilobayt.

Kataloq (direktoriya, qovluq)

faylların mündəricatı. İstifadəçi kataloqdan əməliyyat sisteminin komandalar dili vasitəsilə istifadə edə bilər. Kataloqu nəzərdən keçirmək, onda qeydiyyatla alınmış faylların adlarını dəyişdirmək, onların məzmununu təzə yerə köçürmək və kənarlaşdırmaq mümkündür. Çox vaxt iyerarxik struktura malik olur.

Kataloq (kartoteka) üçün göstərici

kataloqlarda və kartotekalarda informasiya axtarışının təşkil edilməsi üçün nəzərdə tutulan köməkçi aparat.

Kataloq indeksi

sistemli kataloqda müəyyən kataloq kartının yerləşdirilməli olduğu kataloq bölməsini göstərən təsnifat indeksi.

Kataloqlaşdırma

kitabların və digər kitabxana materiallarının təsvir edilməsi prosesi. Bu prosesdə MAPK, AACR2, konqres kitabxanasının təsnifat sxemi və adların siyahıları kimi şərtlilklərdən və standartlardan istifadə

edilir. Kataloqlaşdırma məqsədləri üçün istifadə edilməsi mümkün olan başqa standartlar da mövcuddur.

Kiberməkan

obyektlərin yerləşdirilməsi və virtual gerçəklik əməlləri üçün proqram-aparat vasitələri ilə süni şəkildə yaradılan həcmli sahə – “məkan”.

Kinofilm

plyonka şəklində daşıyıcıda hazırlanmış, ümumi süjetlə birləşən və proyeksiyalama yolu ilə ekranda göstərilmək üçün nəzərdə tutulan ardıcıl yerləşdirilmiş fotoqrafik təsvirlər şəklində təsvirlərin ardıcılığından ibarət kinosənəd.

Kinosənəd

plyonka şəklində daşıyıcıda hazırlanmış, ardıcıl yerləşdirilmiş fotoqrafik təsvirlər şəklində kinematoqrafiya texnikası vasitəsi ilə qeyd edilmiş predmetlərdən ibarət audiovizual sənəd.

Kitab daxilində bibliografik vəsait

dövri olmayan hər hansı nəşrin tərkibinə müstəqil material kimi daxil edilmiş bibliografik vəsait.

Kitab nəşri

istənilən formatlı cildlənmiş çap materialı və rəqəmlərinin cildlənmiş blok şəklində nəşri.

Kitab sərgisi

ən yaxşı yeni əsərlərin və ya mövzu ümumiliyi ilə bağlı olan kitabların oxucuya bilavasitə göstərilməsi yolu ilə reklam edilməsi. Kitabxanada ənənəvi kitabxana sərgiləri olur: fərdi, tematik, əlamətdar günlər münasibəti və qeyri stan-

dart sərgilər: sərgi-krossvord, sərgi-axtarış, sərgi-viktorina və s.

Kitaba əlavə edilən bibliografik vəsait

kitabın daxilində yerləşdirilmiş və bir qayda olaraq həmin kitabın tematikası üzrə istifadə edilmiş, sitatlar gətirilən və (və ya) tövsiyə edilən sənədləri əks etdirən bibliografik vəsait.

Kitabça

həcmi dörd səhifədən çox olan, lakin 48 səhifədən çox olmayan kitab nəşri.

Kitabxana

1. mütəşəkkil sənədlər fonduna malik olan və həmin sənədləri abonentlərin müvəqqəti istifadəsinə təqdim edən, digər kitabxana xidmətləri göstərən informasiya, mədəni, təhsil müəssisəsi.

2. informasiya mənbələrini toplayan, saxlayan və onları ictimai istifadəyə təqdim edən mədəniyyət müəssisəsi. Qədim Misirdə bu cür mənbələr gil cədvəllər idi. Hazırda müvafiq mənbələr kimi kitablar, jurnallar, video və audiokasetlər, disketlər və başqa vasitələr mövcuddur.

Kitabxana abonementi

1. kitabxana xidmətinin bir forması. Sənədlərin kitabxana divarlarından kənarında (məsələn, evdə və ya institutda) istifadə edilməsi üçün onların verilməsini nəzərdə tutur.

2. kitabxananın istifadəçisinin müəyyən tələbatını təmin edən kitabxana xidmətinin nəticəsi (sənədlərin verilməsi və abonentləşdirilməsi, yeni daxilolmalar

haqqında informasiya verilməsi, arayışlar, sərgilər, məsləhətlər və s.).

Kitabxana xidməti

kitabxananın çap məhsullarının və başqa sənədlərin və ya onların surətlərinin təbliği və verilməsi, onların seçilməsində və istifadəsində kömək göstərilməsi üzrə fəaliyyəti.

Kitabxana ilə bağlı texnoloji proseslərin avtomatlaşdırılması

kitabxana-bibliografiya texnoloji proseslərində oxucuların tələblərinin təmin edilməsinin dəqiqliyini və tamlığını artırmaq məqsədilə kitabxana işçilərini əl əməyindən qismən və ya tamamilə azad edən texniki vasitələrdən və avtomatlaşdırma sistemlərindən istifadə edilməsi.

Kitabxana istifadəçisinin sorğusu

kitabxana istifadəçisinin ona kitabxana xidmətləri təqdim edilməsi barədə tələbi.

Kitabxana işi

elmi-informasiya mədəni-maarif fəaliyyətinin əhalinin çap məhsullarına və digər sənədlərə tələbatının kitabxanalar vasitəsilə ödənilməsinin təmin edən sahə.

Kitabxana kataloqu

sənədlər haqqında bibliografik qeydlərin müəyyən qaydalar üzrə yerləşən, kitabxana fondunun tərkibini və məzmununu açıqlayan qeydlər məcmusu. Qeyd: kitabxana kataloqu kart və ya maşınla oxuna bilən formada, mikrodaşıyıcılarda, eləcə də kitab nəşri formasında mövcud ola bilər.

Kitabxana materiallarının dövriyyə şöbəsi

kitabxananın bu şöbəsi kitabların və digər kitabxana materiallarının müştərilərə verilməsi ilə məşğul olur.

Kitabxana məntəqəsi	kitabxanadan istifadə edənlərin yaşayış, iş və ya təhsil yeri üzrə təşkil edilən qeyri-stasionar xidmət forması – əlahiddə ərazi bölməsi.
Kitabxana oxucusu (istifadəçisi)	müəyyən olunmuş sənədlərdə rəsmi qeydiyyat əsasında kitabxanadan istifadə edən şəxs.
Kitabxana sistemi	<ol style="list-style-type: none"> 1. kitabxana funksiyalarının avtomatlaşdırılması üçün proqram təminatı. 2. istifadəçilərin sorğularını daha tam təmin etmək və kitabxana-biblioqrafiya resurslarından səmərəli istifadə etmək məqsədilə müəyyən müqavilə şərtləri əsasında birləşmiş, qarşılıqlı fəaliyyətdə olan kitabxanaların məcmusu.
Kitabxana sistemi	
Kitabxana şəbəkələri	öz resurslarından birgə istifadə etməyə razılaşmış kitabxanaların şəbəkəsi. Bu cür şəbəkələr elektron texnologiyanın köməyi ilə birləşdirilə bilər.
Kitabxana şəbəkəsi	vəzifələrin, təşkilati qərarların ümumi olması ilə, bir sıra vahid əlamətlərlə (müəyyən əraziyə, təsisçiyə, sahəyə mənsub olmaq və s.) birləşən kitabxana sistemi.
Kitabxana-biblioqrafiya təsnifatı (KBT)	kitab fondunun təşkil edilməsi üçün sənədlərin sistemləşdirilməsi cədvəlləri. Bu cədvəllərin əsas vəzifəsi sənədlərin məzmununu açıqlamaq, onları elmi cəhətdən əsaslandırılmış dolğun biliklər sistemi şəklində təsvir etmək və bununla da oxu-

cunun (istifadəçinin) kitabxana fondlarından istifadə etməsini maksimum asanlaşdırmaqdır.

Kitabxanaçı

xüsusi kitabxana təhsilinə malik olan kitabxana əməkdaşı. Kitabxanaçı oxucularla (istifadəçilərlə) işləməklə bərabər, həm də informasiya mənbələri fondunu qaydada saxlayır. Kitabxanaçının əsas vəzifələrindən biri oxucu (istifadəçi) kitabxanada işləyərkən ona kömək etməkdir.

Kitabxana-depozitari

regiondakı digər kitabxanaları onlarda az istifadə edilən çap məhsulları və başqa sənədlər fondunu saxlamaq zərurətindən azad etmək məqsədilə maksimal dərəcədə tam kitabxana fondunu daimi saxlamaq vəzifəsi həvalə edilmiş kitabxana.

Kitabxana-filial

mərkəzi kitabxananın tabeliyində olan kitabxana.

Kitabxanalararası abonement (KAA)

müəyyən fondda olmayan sənədlərin başqa kitabxanaların fondlarından istifadə edilməsinə əsaslanan abonement.

Kitabxananın abonenti

kitabxananın oxucusu(istifadəçisi) və ya kitabxana-informasiya xidmətlərindən istifadə edən müəssisə

Kitabxananın idarə edilməsi sistemi

bax: ABS və İBS.

Kitabxanaşünaslıq

kitabxana işi, öz müştərilərinin tələbatını təmin etmək məqsədilə yazılmış informasiyanın seçilməsi, alınması, təşkili, mühafizəsi, saxlanması, axtarışı və ya-

yılması əməliyyatlarını əhatə edən fənn.

Klaviatura

simvolların kompyutərə əl ilə daxil edilməsi üçün qurğu. Fərdi kompyuterin standart klaviaturası 101 klavişdən ibarətdir. Onlar funksional klavişlərə, rəqəmsal klaviaturaya, idarəedici klavişlərə və mətnin daxil edilməsi üçün klaviaturaya bölünür.

Komanda

kompyuterin yerinə yetirilməli olduğu elementar əməliyyatın təsviri. Adətən yerinə yetirilərək əməliyyatın kodu (və ya onların ünvanlarının) təyin edilməsinə dair göstərişlərdən, alınan nəticənin yerləşdirilməsinə dair göstərişlərdən ibarət olur. Komandaların ardıcılığından proqram yaranır.

Komandalar registri

Komandanın yerinə yetirilməsi üçün zəruri vaxt ərzində komanda kodunun saxlanması üçün idarəetmə qurğusunun registri.

Kompakt disk (CD ROM)

xüsusi optik texnologiyadan istifadə edilməklə yaradılmış daimi yaddaş qurğusu. Yaddaş qurğuları arasında floppi və bərk disk arasında orta mövqə tutur. Kompakt disk mobil olmaqla yanaşı, həm də çox böyük tutuma malikdir.

Kompyuter

məlumatları qəbul edən, onları işləyən, nəticəni bu və ya digər formada verən hər hansı qurğu. Kompyuterlər rəqəmsal, analoq, hibrid və bioloji növlərə bölünür. Rəqəmsal kompyuterlərə elektron hesablama maşınları (EHM) da deyilir.

Onlar istifadə edilən element bazasına görə beş nəslə bölünür: lampalı, tranzistorlu, inteqral sxemli, böyük inteqral sxemli və ifrat böyük inteqral sxemli kompyuterlər.

Kompyuter

məlumatları işləmək, hesablamalar aparmaq, eləcə də, simvolların manipulyasiyası ilə əlaqədar başqa məsələləri həll etmək imkanına malik olan proqramlaşdırılan elektron qurğu. Kompyuterlərin əsasını elektron və elektromexaniki elementlərdən və qurğulardan istifadə edilməklə qurulmuş aparatlar (Hard Ware) təşkil edir. Kompyuterlərin işləmə prinsipi proqramların (Soft Ware) – hesabi, məntiqi və digər əməliyyatların əvvəlcədən verilmiş, dəqiq müəyyən edilmiş ardıcılıqlarının yerinə yetirilməsindən ibarətdir.

Kompyuter sistemi

montaj edilmiş avadanlığı və proqram təminatını bildirmək üçün istifadə edilən termin. Kompyuter sistemi prosessor, giriş-çıxış və informasiyanın saxlanması qurğularından ibarətdir.

Kompyuter şəbəkəsi

1. şəbəkə avadanlığı və verilənlərin ötürülməsi mühitinin (bu məqsədlə kabeldən, telefon xətlərindən və simsiz rabitədən istifadə etmək olar) köməyi ilə öz aralarında birləşdirilmiş işçi stansiyaların məcmusu. Hesablama resurslarından, əlavələrdən və məlumatlardan (bax: lokal hesablama şəbəkəsi (LHŞ), baş he-

sablama şəbəkəsi (BHŞ)) birgə istifadə etmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

2. rabitə kanallarının və kommunikasiya vasitələrinin köməyi ilə məlumatların mübadilə edilməsi və istifadəçilərin şəbəkənin proqram texniki informasiya və təşkilati resurslarından istifadə imkanı üçün vahid sistem şəklində birləşdirilmiş kompyuterlərin məcmusu. Coğrafi yayım dərəcəsinə görə şəbəkələr lokal, şəhər, korporativ, qlobal və digər növlərə bölünür. Lokal şəbəkə (LŞ) bir otağın, binanın və ya müəssisənin hüdudları zonasında olan bir neçə kompyuteri əlaqələndirir. Qlobal şəbəkə (QŞ) coğrafi baxımdan bir-birindən böyük məsafədə yerləşən kompyuterləri birləşdirir. Lokal şəbəkədən kommunikasiyaların daha böyük uzunluqlu olması ilə fərqlənir (peyk, kabel kommunikasiyaları və s.). Şəhər şəbəkəsi böyük şəhərin informasiya tələbatlarına xidmət edir.

Kompyuter texnikasının dördüncü nəsli

1970-ci illərdən sonra yaradılmış, hazırda istifadə edilən maşınlar nəsli. Bu kompyuterlər yüksək səviyyəli müasir dillərdən səmərəli istifadə edilməsi və proqramlaşdırma prosesinin son istifadəçi üçün sadələşdirilməsi məqsədilə layihələndirilmişdir. Element bazası – inteqral sxemlər. operativ yaddaş qurğusunun tutumu – onlarca meqabayt. Bu nəsli mənsub olan maşınlar fərdi kompyuter-

lər, yaxud ümumi yaddaş və xarici qurğuların ümumi toplusu üçün işləyən çoxprosessorlu və (və ya) çoxmaşınlı komplekslərdir. Sürəti saniyədə on milyonlarla əməliyyatdan yüz milyon əməliyyata qədərdir.

Kompyuter texnikasının ikinci nəsli

1955-1965-ci illərdə yaradılmış maşınlar. Element bazası tranzistorlu diskret məntiqi elementlərdir. Əməli yaddaş maqnit lövhələrdə yerləşir. Maqnit lentləri, maqnit barabanları və diskləri ilə işləyən yüksək məhsuldarlıqlı qurğular. İşləmə sürəti saniyədə yüz minlərlə əməliyyata qədər, yaddaşın tutumu on minlərlə söz. Yüksək səviyyəli proqramlaşdırma dilləri, kitabxana proqramlarının geniş toplusu, proqramların translyasiya və icra rejimini idarə edən monitor sistemlər.

Kompyuter texnikasının üçüncü nəsli

inkışaf etmiş əməliyyat sistemlərinə malik olan, proqram təminatı bir-birinə uyğun gələn kompyuterlər ailələri. Bu kompyuterlər multiproqramlaşdırmanı təmin edir. Ailə daxilində sürət bir saniyədə 10 minlərlə əməliyyatdan milyonlarla əməliyyata qədərdir. Operativ yaddaşın tutumu bir neçə yüz min maşın sözünə çatır. Element bazası inteqral sxemlərdir.

Kompyuter virusu

müəyyən zərərli əməliyyatların yerinə yetirilməsi – faylları korlamaq, əməli yaddaşı “zibilləmək” üçün özünü başqa

proqramlara “yaza bilən”, məxsusi bu məqsədlə yazılmış kiçik proqram.

Kompyuterin klaviaturası

informasiyanın kompyuterə daxil edilməsi və idarəedici siqnallar verilməsi üçün qurğu. Yazı makinasındaki standart klavişlər toplusu və bəzi əlavə klavişlərdən ibarətdir – idarəetmə klavişi, funksional klavişlər, kursurun idarə edilməsi klavişləri və rəqəmli kiçik klaviatura.

Kompyuterləşmə

ölkələrin tərəqqi və inkişafının mühüm zəruri şərti kimi onların qarşısında duran, kompyuterləri həyatın bütün sahələrinə kütləvi şəkildə tətbiq etmək məsələləri və kompyuterlərin bu cür kütləvi tətbiqinin doğuracağı nəticələr. Kompyuterləşmənin məqsədi – insanların əmək məhsuldarlığının artırılması və əmək şəraitinin yaxşılaşdırılması hesabına onların həyatının keyfiyyətini yaxşılaşdırmaqdır.

Kopi kataloqlaşdırma

başqa kitabxanaların kataloqundakı yazıların surətinin köçürülməsi və onlardan öz kitabxanasında istifadə etmək üçün adaptasiya edilməsi prosesi. Elektron mühitdə yazıların ötürülməsi və onların kitabxana sisteminə daxil edilməsi kitabxana əlavələri üçün Z39.50 protokolunun spesifikasiyasına uyğun şəkildə həyata keçirilir.

Kursor

mətn kursoru və maus kursoru fərqləndirilir. Mətn kursoru ekranda sayrışan sim-

voldur (adətən şaquli xətt). Bu simvol ekrana növbəti simvolun daxil ediləcəyi yeri göstərir. Maus kursoru mausun ekranda hərəkətini və onun köməyi ilə aparılan əməliyyatları əks etdirən qrafik nişandır (çox vaxt ox şəklində olur).

Kursor

display ekranında klaviaturadan daxil edilən növbəti işarənin əks etdiriləcəyi mövqeyi göstərən işıqlanan simvol.

Kütləvi məlumatlandırma

informasiya istehlakçılarının geniş dairəsinin sosial əhəmiyyətli mövzular barədə məlumatlandırılması.

Qablaşdırıcılar (arxivatorlar)

informasiyanı disklərdə daha sıx yazmağa, eləcə də bir neçə faylın sürətlərini bir arxiv faylı şəklində birləşdirməyə imkan verən proqramlar.

Qeyd

biblioqrafik təsvirin ayrı-ayrı sahələrinə və ya bütövlükdə sənədə aid olan əlavə məlumatlardan ibarət biblioqrafik təsvir elementi.

Qeyri-stasionar xidmət

oxuculara (istifadəçilərə) kitabxanadan kənarında, kitabın iş, təhsil yerinə yaxınlaşdırılmasının təmin edən səyyar kitabxana məntəqələrindən istifadə etməklə xidmət. Bu o deməkdir ki, əgər sizin müəssisədə kitabxana yoxdursa, lakin işinizin profili üzrə ədəbiyyat sizə zəruridirsə və ya sadəcə olaraq özünüz üçün mütaliə etmək istəyirsinizsə, onda səyyar kitabxananın xidmətlərindən istifadə edə bilərsiniz.

Qiyabi kitabxana abonementi

oxuculara (istifadəçilərə) çap əsərlərini və digər sənədlərini poçt vasitəsi ilə göndərmə yolu ilə bilavasitə yaşayış və ya iş yeri üzrə almaq imkanı verən kitabxana abonementi.

Qrafik redaktor

kompyuterin ekranında təsvirlər yaratmağa və onları redaktə etməyə – xətlər çəkməyə, ekranın hissələrini rəngləməyə, müxtəlif şriftlərlə yazılar yaratmağa, skanerlərin köməyi ilə alınmış təsvirləri işləməyə imkan verən proqram və ya proqramlar kompleksi. Bəzi qrafik redaktorlar üçölçülü obyektlərin təsvirini, onların kəsiklərini və açılışlarını almaq imkanını təmin edir.

Qrup şəklində məlumatlandırma

müəyyən əlamət üzrə seçilmiş informasiyanın istehlakçılar qrupuna biblioqrafik məlumat verilməsi bu qrupun üzvlərinin informasiyaya tələbatı məzmunca yaxındır.

Layihə təklifi

təkliflər texnoloji planlar əsasında tərtib edilir. Bu cür təkliflər maliyyə təsisatlarına təqdim edilmək üçün hazırlanır. Buna görə də həmin təkliflər elə tərtib edilməlidir ki, bu və ya digər maliyyə təsisatı onu reallaşdırmağı özünə rəva görə bilsin. Təkliflər bu cür institutda qəbul edilmiş formatda tərtib olunmalı və onun səlahiyyətlərinə müvafiq olmalıdır.

Lokal hesablama şəbəkəsi (LHŞ)

coğrafi baxımdan məhdud məkanda (bir binada, binalar kompleksində və s.) yerləşən istifadəçilərin məcmusu.

Lüğət	dil vahidlərinin (sözlər, söz birləşmələri, frazalar, terminlər, adlar, işarələr) onlara aid sorğu məlumatları ilə təchiz edilmiş nizamlanmış siyahısından ibarət soraq nəşri.
Lüğət faylı	əlifba sırası ilə lüğət kimi tərtib edilmiş əsas elektron fayl.
Maqnit diski	bax: bərk disk.
Manipulyatorlar (coystik, maus, trekbol və s.)	kursorun idarə edilməsi üçün xüsusi qurğular.
MARK standartı	kataloq kartlarının, kitablar və digər kitabxana materialları haqqında bibliografik və digər müvafiq informasiyanın avtomatik oxuma və başqa kompyuterlərlə əlaqə əsasında kataloqlaşdırma formatı.
Massiv	sayı qeyd edilmiş və bir ad verilmiş eyni tipli elementlərin ardıcılığı. Cədvəlin kompyuter ekvivalenti. Elementin massivdə mövqeyini onun indeksləri ilə bir-mənalı şəkildə müəyyən edilir.
Maus	kursorun mətn və ya qrafik ekranda yer-dəyişməsinin idarə olunmasına xidmət edən göstərici qurğu.
Menyu	kompyuterin işinin müxtəlif variantlarının displey ekranına çıxarılmış siyahısı. Həmin siyahıya əsasən konkret seçim etmək olar.
Məcmuə	Bir neçə əsərdən ibarət nəşr.
Məqalələr üzrə	məqələdən sonra yerləşən və onun tema-

bibliografik vəsait	tikasına aid istifadə edilmiş, sitatlar götürülən və (və ya) tövsiyə edilən sənədləri əks etdirən bibliografik vəsait.
Məqalələrin sistematik kartotekası	dövri və ya davamedici nəşrlərdən, məcmuələrdən seçilmiş materialları əks etdirən və sənədlərin müəyyən təsnifat sisteminə uyğun olaraq təşkil edilmiş bibliografik kartoteka.
Verilənlər bazası (VB)	müəyyən məqsəd üçün kifayət olan və maşın daşıyıcısında oradakı informasiyanı avtomatlaşdırılmış şəkildə emal etməyə imkan verən şəkildə göstərilmiş məlumatlar toplusu.
Məlumatlandırma	marağı olan istifadəçilərin informasiya ilə təmin edilməsi.
Məlumatların daxil edilməsi	məlumatların müxtəlif xarici verici qurğulardan kompyuter sisteminə daxil edilməsi prosesi.
Məlumatların konvertasiya edilməsi	kataloq kartlarındakı məlumatların elektron formata çevrilməsi prosesi.
Məntiqi təklif	birmənalı şəkildə həqiqi yoxsa yalan olduğunu demək mümkün olan istənilən təklif.
Mərkəzi kataloq	kitabxananın və onun bütün filiallarının fondlarını əks etdirən kitabxana kataloqu.
Mərkəzi Kitabxana	rəhbər mərkəz olan və kitabxana-filiillərə münasibətdə mərkəzləşdirilmiş funksiyaları yerinə yetirən kitabxana. Mərkəzi kitabxana vahid kitabxana abonementi sistemi əsasında mərkəzləşdirilmiş dəst-

	ləşdirməni, sənədlərin işlənməsini, sorğu bibliografik və informasiya xidmətini təmin edir.
Mərkəzi proessor, MPQ	kompyuterin proqramı təşkil edən maşın komandalarını bilavasitə yerinə yetirən hissəsi.
Mərkəzləşdirilmiş dəstləşdirmə	kitabxana-filialların və ya kitabxana şəbəkəsinin bir müəssisə (mərkəzi orqan) tərəfindən dəstləşdirilməsi.
Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemi (MKS)	bir neçə kitabxananın ümumi idarə edilməsi, vahid ştatı, fondu, təşkilatı və texnologji vəhdəti əsasında fəaliyyət göstərən, struktur baxımından tam müəssisə olan kitabxanaların məcmusu. MKS mərkəzi kitabxanadan və kitabxana-filiallardan ibarətdir.
Mətn redaktoru	mətn şəklində verilənlərin (sənədlər, kitablar, proqramlar...) kompyutərə daxil edilməsi və dəyişdirilməsi üçün proqram. Mətn sətirlərinin redaktə olunmasını, mətnin hissələrində kontekst axtarışını və dəyişiklikləri, səhifələrin avtomatik nömrələnməsini, istinadların işlənməsini və nömrələnməsini, abzasın kənarlarının düzləndirilməsini, sözlərin düzgün yazılmasının yoxlanılmasını və sinonimlər seçilməsini, mündəricatların qurulmasını, mətnin printerdə çap olunmasını və başqa əməliyyatları təmin edir.
Mikroforma şəklində sənəd	hazırlanması və istifadə edilməsi üçün mikroqrafika texnikasının köməyi ilə müvafiq

	şəkildə böyüdülməsi tələb olunan, plyonka və ya başqa daşıyıcıda olan fotosənəd.
Mikrokompyuter	idarəedici və hesab qurğusu qismində mikroprosessorlardan istifadə edilən kompyuter.
Mikroprosessor	inteqral sxem şəklində hazırlanmış prosessor. İdarəetmə zəncirlərindən, registrlərdən, cəmləyicilərdən, komanda sayğaclarından, kiçik həcmli çox sürətli yaddaşdan ibarətdir.
Mini-kompyuter	mini-EHM, meynfreym və işçi stansiyalar arasında orta sinfə aid kompyuter.
Modem (modulyator-demodulyator)	rəqəmsal siqnalları analoq audiosiqnallara çevirən, onları telefon rabitə xətləri ilə başqa kompyuterlərə ötürən və onlardan bu cür siqnalları qəbul edən qurğu. Modemlərdə çağırılan ünvan sahibi haqqında informasiyanın verilməsi üçün müəyyən komandalar toplusundan istifadə edilir.
Monitor	kompyuter sistemindən verilən məlumatların təsvir edilməsi üçün istifadə olunan elektron şüa borusu.
MS-DOS	stolüstü fərdi kompyuter üçün disk əməliyyat sistemi.
Multimedia	kompyuterin köməyi ilə informasiya mübadiləsinin müxtəlif mühitlərini, vasitələrini və üsullarını inteqrasiya etməyə imkan verən texnologiyalar. Çox böyük informasiya massivlərini saxlamaq, onun elementlərinə ixtiyari şəkildə interaktiv müraciət etmək və səsli təsvir video sü-

jetlərini fərdi kompyuter ekranında göstərmək imkanını təmin edir.

Müəllif

əsəri yaratmış və ya onun yaradılmasında iştirak etmiş şəxs. Müəllif müəssisə və ya təşkilat da ola bilər, bu halda materiallar onların adından dərc edilir.

Müəllif nişanı

müəllifin soyadının və ya əsərin adındakı birinci sözün şərti işarəsi. Çap əsərlərinin əlifba sırasında yerləşdirilməsi üçün tətbiq edilir.

Müntəxəbat

tədris fənninin öyrənilmə obyektini təşkil edən ədəbi-bədii, tarixi və digər əsərlərdən və ya onların hissələrindən ibarət olan tədris vəsaiti.

Müraciətin nömrəsi

kitabxana materialı alındıqda və çatdırıldıqdan sonra emal edildikdə ona mənisədilmiş nömrə.

Müştəri (işçi stansiya)

serverin xidmətlərindən istifadə etmək imkanı olan hər hansı kompyuter. Serverin xidmətlərini istifadəçinin adından alan tətbiqi proqram da müştəri adlanır.

Nəşr

redaksiya-naşirlik emalından keçmiş informasiyanın yayılması üçün nəzərdə tutulan, çap və ya həkk edilmə yolu ilə alınmış, poliqrafik baxımdan müstəqil tərtib edilmiş, çıxış məlumatları olan sənəd.

Nəşr

kütləvi istifadə üçün əlyətərli olan sənəd.

Nəşr tarixi

sənədin üzərində göstərilmiş və ya sənədin mətninin təhlil edilməsi əsasında və ya başqa mənbələrə əsasən müəyyən edilmiş

	buraxılış tarixi (buraxılış ili, zəruri olduqda həm də buraxılış ayı və günü).
Nəşr yeri	sənədi buraxmış nəşriyyatın və ya nəşrin olduğu yer.
Nəşrin biblioqrafik göstəricisi	müəyyən nəşrin sorğu aparatının həmin nəşrdə yerləşən əsərlərin tərkibini və ya məzmununu açıqlayan hissəsi.
Nəşriyyat, nəşir	sənədin nəşrə hazırlanmasını və buraxılışını həyata keçirən hüquqi şəxs (təşkilat və ya fiziki şəxs).
Nüsxə nömrəsi	Kitabxana materialına mənimsədilən nömrə. Bu nömrə müraciət nömrəsi və ya ştrix-kod ilə eyni ola bilər.
Oxu zalı	oxuculara çap əsərləri və digər sənədlərlə xidmət etmək üçün nəzərdə tutulan, xüsusi təchiz olunmuş otaq.
Oxucu kataloqu	kitabxananın oxucuların sərəncamına verilmiş kataloqu.
Onlayn sistem	dialog rejimində işləyən avtomatlaşdırılmış insan-maşın sistemi. Bu rejimdə həmin sistem istifadəçinin hər bir komandasına cavab verir və zəruri hallarda informasiya almaq üçün ona müraciət edir.
Onluq təsnifat (OT)	iyerarxik təsnifat sistemi. Bu sistemdə hər bir sinif ən çoxu on altı sinifə, bu sonuncuların da hər biri öz növbəsində on hissəyə bölünə bilər.
OPAK	ümumi istifadəli şəbəkə kataloqları və ya fərdi kompyuter, yaxud terminal vasitə-

silə geniş istifadə üçün əlyətərli olan məlumat bazaları.

Operativ (əməli, baş, əsas, daxili) yaddaş EHM vasitəsilə yerinə yetirilən əsas proseslərlə bilavasitə bağlı olan yaddaş sahəsi. Mikroprosessor və əlavə prosessor əməli yaddaşdan proqramı emal edilməli ilkin məlumatları götürür və emalın nəticələrini xarici yaddaş qurğularına göndərməzdən əvvəl həmin yaddaşa yazırlar. Yaddaşın bu növü ona görə “əməli yaddaş” adlanır ki, o, çox sürətlə – mikroprosessorun işləmə sürətinə yaxın sürətlə işləyir. Bundan əlavə, bu ad əməli yaddaşın vəzifəsi ilə əlaqədardır – o, hesabi və məntiqi əməliyyatların yerinə yetirilməsi prosesində komandaların, verilənlərin və nəticələrin müvəqqəti saxlanması üçün istifadə edilir.

Operativ yaddaş modulu bax: informasiyanın ilkin saxlanması.

Özünəxidmət sistemi müştərinin kitabxana heyətinin iştirakı olmadan kitabxana materiallarını əldə etməsi prosesi.

Paket məlumatların ötürülməsi şəbəkəsində informasiya vahidi. Paketin strukturu dəqiq müəyyən edilmişdir və başlıq, məlumatı alanın və göndərənün ünvanları, səhvlərə, eləcə də məlumatın özünə və ya onun hissələrinə nəzarət edilməsi üçün məlumatlardan ibarətdir, çünki ötürülən məlumat (məsələn mətn faylı) paketlər ardıcılığına bölünərək bu şəkildə göndərilə bilər.

Plakat	müəyyən formalı, vərəqin bir və ya hər iki üzündə çap edilmiş bir və ya bir neçə çap materialı vərəqi şəklində nəşr.
Populyar bibliografik vəsait	geniş oxucu dairəsinin öyrənmə maraqlarının təmin edilməsi üçün nəzərdə tutulan bibliografik vəsait.
Portal	<ol style="list-style-type: none"> 1. web-saytlarda məhdud yönümlü tematik axtarış sistemlərinin yaradılması, paylanmış şəbəkədə tematik sorğunun yerinə yetirildiyi başlanğıc nöqtə. 2. müraciət edilmə göstəricisi kifayət qədər yüksək, trafiki və istinadların sayı çox olan hər hansı sayt. 3. İnternet resurslarından baş çıxarmağa imkan verən, bu sistemə optimal, səmərəli daxil olmaq və çıxmaq imkanlarını nəzərdə tutan, sonradan digər oxşar portallara elektron istinadlar edilən və zəruri hallarda virtual məsləhətlər verən rahat sorğu-axtarış sistemi. 4. istifadəçilərin müəyyən serverlər çoxluğuna müraciət etməsinə imkan verən server. 5. ümumi elektron (kibernetik) məkanla birləşdirilmiş informasiya resursları. 6. informasiya texnologiyalarının təbliğat mərkəzi.
Predmet kataloqu	bibliografik qeydlərin predmet rubrikalarının əlifba sırası üzrə yerləşdiyi kitabxana kataloqu.

Predmet rubrikası	sənəddə nəzərdən keçirilən predmetin (faktın, hadisənin, aspektin və s.) qısa ifadəsi.
Predmet rubrikasının aparıcı sözü	predmet rubrikasının predmet kataloqunda yerini təyin edən ilk söz.
Predmet rubrikasının yarımşərtlövhəsi	çoxhədli predmet rubrikasının ikinci və hər bir sonrakı elementi. Predmet rubrikasının yarımşərtlövhələri onların məzmununda asılı olaraq tematik, coğrafi, xronoloji və formal, ümumilik dərəcəsinə və tətbiq hüduqlarından asılı olaraq ümumi və spesifik ola bilər.
Predmetləşdirmə	çap əsərinin və ya başqa sənədin məzmununa müvafiq olaraq onların predmet rubrikasının müəyyən edilməsi.
Printer	çap qurğusu. Prosesordan çıxan kodlaşdırılmış informasiyanı kağız üzərində oxumaq üçün münasib formaya çevirir.
Proqram	müəyyən funksiyanın yerinə yetirilməsi üçün fəaliyyət planı, əməliyyatların ardıcılığı. Onu proqram təminatı da adlandırırlar.
Proqram təminatı	bax: proqram.
Proqram təminatı	kompyuter vasitəsilə yerinə yetirilən proqramların məcmusu, eləcə də proqramların layihələşdirilməsi və işlənilməsinin hazırlanması üzrə bütün fəaliyyət sahəsi.
Proqramçı	proqram yazmaqla məşğul olan insan.
Proqramlaşdırma dili	proqramçıların proqramlar yazmaq üçün istifadə etdiyi kodlar. Hazırda dünyada

dörd mindən çox proqramlaşdırma dili vardır.

Protokol

1. İki və ya daha artıq müstəqil qurğu və proses arasında informasiya mübadiləsinin formatını və prosedurlarını reqlamentləşdirən qaydaların məcmusu.

2. Müəyyən prosesin gedişi və nəticələri haqqında məlumatların xronoloji qaydada yazılması.

Protokolların müxtəlif növləri var: elektron poçta müraciət protokolu, xidmətlər haqqında bildiriş protokolu, marşrut informasiyası protokolu, şəbəkələrarası paketlər mübadiləsi protokolu, İnternet vasitəsilə çap protokolu, faylların ötürülməsi protokolu.

Referat

əsas faktoqrafik məlumatlardan və nəticələrdən ibarət sənədin məzmununun müxtəsər obyektiv şərhı.

Referativ nəşr

referatlardan ibarət bibliqrafik yazıların nizamlanmış məcmusu şəklində informasiya nəşri.

Regional bibliqrafik vəsait

müəyyən regionda nəşr edilmiş və (və ya) mənşəyinə, məzmununa və digər əlamətlərinə görə həmin regionla bağlı sənədləri əks etdirən bibliqrafik vəsait.

Regional kataloq

öz məzmununa görə müəyyən regiona aid ədəbiyyatı əks etdirən, sistematik və ya predmet ardıcılığına görə təşkil edilmiş kitabxana kataloqu.

Registr	ədədin və ya komandanın qısa müddət saxlanması və onların üzərində müəyyən əməliyyatlar aparılması funksiyaları yerinə yetirən xüsusi yaddaş yaçeykəsi. Adi yaçeykadan fərqi odur ki, registr ikilik kodu saxlamaqla bərabər onu çevirməyə də imkan verir.
Retrospektiv bibliografik vəsait	hər hansı tarixi dövrə aid sənədlər massivi ni əks etdirən bibliografik vəsait.
Rubrikator	Mətni predmet rubrikalarının siyahısından ibarət olan çap və ya əlyazma sənədi.
Seçilmiş əsərlər	bir və ya bir neçə müəllifin müəyyən prinsip üzrə seçilmiş ən sanballı əsərlərinin bir hissəsindən ibarət bircildlik və ya çoxcildlik nəşr.
Sensor ekran	istifadəçinin kompyuterlə barmaqları, piktoqram perosu və ya monitor ekranındaki qrafik düymələr vasitəsilə toxunmaqla qarşılıqlı əlaqə yaratmasına imkan verən giriş qurğusu.
Seriya	niyyətin, mövzunun, məqsəd və oxucu təyinatının ümumiliyi ilə birləşən, eyni tipli tərtibatla çıxan cildlərin məcmusundan ibarət seriyalı nəşr.
Seriyalı nəşr	müddəti əvvəlcədən müəyyən edilməmiş vaxt ərzində bir qayda olaraq eyni başlıqlı, nömrələnmiş və (və ya) tarixləri göstərilmiş buraxılışlar (cildlər) şəklində nəşr.
Server	1. Lokal hesablama şəbəkələrində sistemin şəbəkə terminalları arasında bölüşdürülən

bahalı resurslarından, məsələn, xarici yaddaşdan (disk yaddaşından, məlumat bazasından, rabitə vasitələrindən, printerlərdən və digər qurğulardan istifadə edilməklə şəbəkəni idarə edən ixtisaslaşdırılmış elektron hesablama maşını. Serverlərin aşağıdakı növləri var: əlavələr serveri, rabitə serveri, çap serveri, fayl serveri və s.

2. Hesablama şəbəkəsinə xidmət edilməsi ilə bağlı müəyyən funksiyaları yerinə yetirən EHM, çox güclü mərkəzi EHM.

3. Çox böyük həcmli biblioqrafik, faktografik, tammətnli və digər informasiya massivlərinə malik olan qovşaq kompyuterləri.

Server

xarici yaddaşının həcmi böyük olan yüksək məhsuldarlıqlı, birgə istifadə edilən bahalı resursların (proqramlar, verilənlər və periferiya avadanlığı) paylanmasının idarə edilməsi yolu ilə başqa kompyuterlərə xidmət olunmasını təmin edən kompyuter.

Sənəd

verilənlərin maddi daşıyıcısı (kitab, kinoplyonka, fotoplyonka və s.) bu daşıyıcı üzərində zaman və məkan etibarı ilə ötürülmək üçün nəzərdə tutulan informasiya yazılır. Sənədlər mətn, təsvir, səs və başqa məlumatlardan ibarət ola bilər.

Sənədin bərpa edilməsi

sənədin istismar xassələrinin, eləcə də onun formasının və xarici görkəminin bərpa edilməsi və (və ya) yaxşılaşdırılması.

Sənədin saxlanma şifri	sənədin saxlanma yerinin hərfi və (və ya) rəqəmsal işarələr birləşməsi şəklində şərti işarəsi. Təsnifat indeksindən və müəllif nişanından ibarətdir.
Sənədli-bədii nəşr	sənədlər, real hadisələr və ya tarixi şəxsin fəaliyyəti əsasında yaradılmış əsərdən ibarət ədəbi-bədii nəşr.
Sərlövə	sənəddə müəllifin və ya nəşirin müəyyən etdiyi və ya təsdiq etdiyi, sənədin identifikasiya edilməsi və axtarışı üçün nəzərdə tutulan ad (söz, fraza, hərf, yaxud sözlər, frazalar və hərflər qrupu).
Sərlövələr kataloqu	sənədlərin başlıqlarının əlifba kataloqu.
Simvollar toplusu	proqram yazılması üçün və ya kompyuterdə işləyərkən istifadə edilə biləcək hərflər, rəqəmlər və digər işarələr.
Sistem platası, danışq dilində: ana plata	adətən prosessorun və operativ yaddaş qurğusunun yerləşdiyi fərdi kompyuterin əsas platası.
Sistem proqram təminatı	bax: əməliyyat sistemi.
Sistemli kataloq	bibliografik yazıların bilik sahələri üzrə sənədlərin müəyyən təsnifat sisteminə uyğun olaraq yerləşdiyi kitabxana kataloqu.
Sistemli kataloq üçün əlifba-predmet göstəricisi (ƏPG)	sistemli kataloq yardımçı aparat–sistemli kataloqda əks edilmiş sənədlərin məzmununu açıqlayan predmet rubrikalarının əlifba siyahısı və müvafiq təsnifat indeksləri. ƏPG-nin hər bir sözü ayrıca

kartlara yazılır. Bu kartlar sistemli kataloqun məxsusi ayrılmış qutusunda əlifba sırası ilə düzülür. ƏPG sistemli kataloq üçün bir növ “açar” rolu oynayır. O, sizə lazım olan kitabı harada, hansı bölmədə və hansı indeks altında axtarmaq lazım olduğunu göstərir.

Sistem daxili mübadilə (SM)

nəşrlərin müvəqqəti işləmək üçün mərkəzi kitabxanadan kitabxana-filiallara verilməsi. Fərz edək ki, sizə kitab lazımdır, lakin mərkəzi kitabxanaya getməyə imkanınız yoxdur. Bu halda SDM həmin kitabı sizin yaşadığınız yerdəki kitabxanada sifariş verməyə, başqa filialların və şəhər mərkəzi kitabxanasının fondlarından istifadə etməyə imkan verir.

Skaner

sənədlərin, mətnlərin, çertyojların, qrafiklərin, rəsmlərin, fotosəkillərin kompüterə daxil edilməsi üçün qurğu. Sənədin rəqəmsal təsvirini yaradır və onu kompüterin yaddaşına yerləşdirir.

Soft surət

monitorun ekranında işıqlandırılan surət.

Son istifadəçi

informasiya-telekommunikasiya texnologiyasını yaradanlardan və onu müşayiət edən mütəxəssislərdən fərqli olaraq öz fəaliyyətində ondan real istifadə edən şəxs və ya şəxslər qrupu.

Soraq kitabı

tətbiqi, praktiki xarakter daşıyan, sistemlik struktura malik olan və ya məqalələrin başlıqlarının əlifba sırası üzrə qurulmuş soraq nəşri.

Soraq nəşri	başdan-başa oxumaq üçün nəzərdə tutulmayan, elmi və ya tətbiqi xarakterli, sürətli axtarış üçün münasib qaydada yerləşdirilmiş qısa məlumatlardan ibarət nəşr.
Sorğu şöbəsi	kitabxananın bu şöbəsinin vəzifələrinə müştərilərin tədqiqatlarına kömək etmək, başqa kitabxanalara materiallar və sənədlərin çatdırılması üzrə xidmətlər təqdim etməkdir.
Sorğu-biblioqrafik aparat (SBA)	kataloqlar, kartotekalar, biblioqrafik vəsaitlər (siyahılar, göstəricilər, icmallar). Siz sorğu-biblioqrafik aparatdan istifadə etməklə istənilən informasiya mənbəyini asanlıqla tapa bilərsiniz.
Sorğu-biblioqrafik xidmət (SBX)	informasiya istehlakçılarının sorğuların müvafiq olaraq onlara arayışlar təqdim edilməsi və digər biblioqrafik xidmətlər göstərilməsi.
Standart altproqramlar kitabxanası	proqramlaşdırma dillərindən birində tərtib edilmiş və altproqramların strukturu, onlara giriş və çıxışın təşkili, onların təsviri barədə vahid tələbləri təmin edən altproqramların məcmusu.
Stasionar kitabxana	olduğu yer və xidmət zonası daimi olan kitabxana.
Stolüstü fərdi kompyuter	ofisdə və ya evdə iş stolunun üzərində rahat yerləşən fərdi kompyuter.
Strateji planlaşdırma	təxirəsalınmaz problemlərin həllinin bir qayda olaraq uzunmüddətli olmayan, mütəşəkkil və məntiqi prosesi.

Superkompyuter

bu termin mövcud kompyuterlərin ən güclüləri olan maşınlar sinfini bildirir. Bir qayda olaraq, super kompyuterlərdən elmi məsələlərin həllində, modelləşdirmədə, kompyuter qrafikasında və başqa işlərdə istifadə edilir.

Superkompyuter

məhsuldarlığı 100 meqaflopdan (1 meqaflop – 1 saniyədə sürüşkən nöqtəli milyon əməliyyat deməkdir) çox olan son dərəcə güclü kompyuter. Ümumi yaddaş və xarici qurğuların ümumi sahəsi hüdudlarında işləyən çoxprosessorlu və (və ya) çoxmaşınlı kompleksdir. Superkompyuterin arxitekturası hesablamaların paralelliyi və konveyerləşdirilməsi ideyasına əsaslanır.

Süni intellekt (Sİ)

məsələlərin insan tərəfindən həll edilməsi zamanı müəyyən intellektual səylər tələb edən məsələlərin həlli üçün proqramlar yaratmaq imkanını öyrənən fənn. Süni intellektdən istifadə edilən sahələrə misal olaraq aşağıdakıları göstərmək olar: oyunlar, məntiqi nəticə, öyrətmə, təbii dillərin başa düşülməsi, planların formalaşması, nitqi başa düşmək, teoremləri isbat etmək və vizual qavrama.

Şəbəkə müraciəti (qeyri-avtonom rejim)

avtonom rejimdən fərqli olaraq məlumatların işlənməsi tsikli zamanı kompyuterin əlyətərli olması.

Şəbəkələr

bax: kompyuter şəbəkəsi.

Şərti sərlovhə

bibliografik təsvirin tərtibçisi tərəfindən ifadə edilmiş sərlovhə. Sənədin özündə başlıq olmadıqda şərti sərlovhə kvadrat mötərizələr daxilində göstərilir. Qeyd:

musiqi əsərinin formasının adı da şərti sərlovhə kimi çıxış edir.

Şlüz

1. şəbəkələrarası əlaqəni təmin edən aparat və proqram vasitələri.

2. şəbəkə protokolları müxtəlif olan şəbəkələri bir protokoldan digərinə ötürülən verilənlərin protokollarını çevirmək yolu ilə həmin şəbəkələri birləşdirən qurğu.

Ştrix-kod

malların qablaşdırılması, kitablar və başqa əşyalar üzərində çap edilən, onlara aid məlumatların kompyuter sistemlərinə avtomatlaşdırılmış şəkildə daxil edilməsi üçün müxtəlif enlikli tünd və parlaq şaquli zolaqlardan ibarət xüsusi kod.

Ştrix-skanerlər

ştrix-kodların skanlanması üçün qurğu.

Tammətnli verilənlər bazası

sənədlərin tam mətnlərindən ibarət mətn verilənləri bazası.

Texnoloji plan

təsəvvürləri, məqsədləri və vəzifələri əks etdirən sənəd. Başqa sözlə desək layihənin bütün texniki komponentlərinin ümumi planı. Texnoloji plana sistem tələblərinin spesifikasiyası, maliyyə hesablamaları, fəaliyyət planı və layihənin yerinə yetirilməsi qrafiki daxildir.

Tematik bibliqrafik vəsait

müəyyən mövzuya, problemə aid sənədləri əks etdirən bibliqrafik vəsait.

Tematik kartoteka

müəyyən mövzu üzrə sənədləri əks etdirən, sisteməlik və ya predmet qaydasında təşkil edilmiş bibliqrafik kartoteka.

Tematik sərlövə	sənədin tematikasını və məzmununu açıqlayan əsas sərlövə.
Test	proqram üçün verilənlərin müəyyən məcmusu, eləcə də proqramın həmin verilənlər əsasında alınmalı nəticələrin gözlənilən şəkildə dəqiq təsviri.
Testləmə	məsələnin kompyuterdə həllinin bir mərhələsi. Bu prosesdə aşkar səhvləri olmayan proqramın iş qabiliyyəti yoxlanılır.
Tədris kitabxanası	istifadəçilərin (oxucuların) məktəblərdə, peşə məktəblərində, texnikumlarda, ali məktəblərdə və digər tədris müəssisələrində tədris fəaliyyəti prosesində yaranan spesifik kitabxana tələbatlarının ödənilməsini təmin edən xüsusi kitabxana.
Tədris vəsaiti	dərsliyi tamamlayan və ya qismən (tamamilə) əvəz edən, bu cür nəşr növü kimi rəsmi təsdiq edilmiş tədris nəşri.
Tədris-metodik vəsait	tədris fənninin (onun bir bölməsinin, hissəsinin) tədrisinin metodikasına və ya tərbiyə metodikasına aid materiallardan ibarət tədris nəşri.
Təhlükəsizlik sistemi	kitabxana materiallarının oğurlanmaqdan müdafiəsini təmin edən sistem. Adətən bu sistem metal detektorlarla təchiz olunmuş arfa şəklində hazırlanır. Bu cür materiallar həmin sistemin maqnit sahəsindən keçirildikdə detektorlar xarakterik səs çıxarır.
Təxəllüs	müəllifin öz əsərini imzaladığı uydurma ad.

Təqvim	müəyyən ilin günlərinin, həftələrinin, aylarının ardıcıl siyahısından, eləcə də müxtəlif xarakterli başqa məlumatlardan ibarət dövrü soraq nəşri. Təqvimlər illik, aylıq, həftəlik ola bilər.
Təsəvvür	yaxın gələcəkdə öz kitabxananızı görmək arzusunda olduğunuz parlaq mənzərə. Təsəvvür sizin kitabxananızın yerinə yetirdiyi missiyaya, istifadəçilərin tələbatına və kitabxana xidmətinin müasir inkişaf meyillərinə əsaslanır. O, kitabxananın fəlsəfəsini də istiqamətləndirir.
Təsnifat indeksi	sənədin aid olduğu hər hansı təsnifat sisteminin bölgüsünün şərti işarəsi.
Təsnifat indeksləməsi, bibliografik təsnifat sistemləşdirilməsi	sənədin və (və ya) sorğunun informasiya-axtarış dilində ifadə edilməsi prosesi.
Təsviri nəşr	həcmnin çox hissəsi təsvirlərdən ibarət olan nəşr.
Tətbiqi proqram	müəyyən problem sahəsi həddlərində hər hansı məsələnin həllinə kömək edən hər hansı konkret proqram.
Tətbiqi proqram təminatı	müəyyən məsələlərin yerinə yetirilməsi üçün işlənib hazırlanmış proqram.
Tiraj	istehsal prosesi müddətində nəşrin çap edilmiş nüsxələrinin ümumi sayı.
Titul vərəqi	sənədin bu elementində nəşrin sərlövhəsi, müəllifin soyadı, nəşriyyatın adı, nəşr yeri və tarixi göstərilir.

Tövsiyə edilən bibliografik vəsait	oxuculara tövsiyə edilən, müvafiq məzmun və keyfiyyət meyarlarına görə seçilmiş sənədləri əks etdirən bibliografik vəsait.
Trafik	1. Şəbəkə üzrə ötürülən verilənlərin məcmusu. 2. Rabitə kanalının və ya rabitə xəttinin işçi gərginliyi.
Trakbol	maus funksiyasını yerinə yetirən küre şəkilli manipulyator, göstərici qurğunun bir tipi.
Tsikl	proqramlaşdırmada komandaların (operatorların) eyni ardıcılığını dəfələrlə təkrarlamağa imkan verən üsul.
Universal bibliografik vəsait	bütün bilik sahələrinə aid sənədləri əks etdirən bibliografik vəsait.
Universal kitabxana	tematik və tipoloji məhdudiyətlər qoyulmadan yaradılmış fondlar əsasında (istifadəçilərin) oxucuların müxtəlif tələbatını təmin edən kitabxana.
Kütləvi kitabxana	əhalinin geniş təbəqələrinin informasiya tələbatının təmin edilməsi üçün nəzərdə tutulan, hamı üçün əlyətərli kitabxana.
Ünvan	kompyuterin operativ yaddaşının konkret baytının nömrəsi.
Ünvanlar (şəbəkə)	elektron poçt ünvanları, web-serverlərin ünvanları və s. kimi şəbəkə ünvanları. Müxtəlif şəbəkələrdə bu ünvanlar müxtəlif şəkildə qurulmuşdur. Adətən bu ünvan bir və ya bir neçə simvollar qrupu şəklində olur və onlara əsasən göndərilən

məlumatları alan və ya göndərən müəyyən edilir.

VD (video-terminal) elektron şüa borusu ekranından və klaviaturadan ibarətdir. Sinonimi – monitor.

Verilənlər bazası **(VB)**-maşın daşıyıcısına yazılmış informasiyanın avtomatlaşdırılmış şəkildə emal edilməsini həyata keçirməyə imkan verən şəkildə göstərilmiş verilənlər toplusu. Verilənlər bazası kitabxana tərəfindən alınmış nəşrlər (monoqrafiyalar, soraq kitabları, məqalələr məcmuələri və s.) haqqında məlumatın, hər bir nəşrin ayrı-ayrı nüsxələrinin (cildlərinin) olduğu yer haqqında informasiyanın və oxucular haqqında məlumatların saxlanması üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Verilənlərin tipi proqramlaşdırma dilinin bu anlayışı sabitlərin, dəyişənlərin və verilənlərin digər elementlərinin strukturunu, onların icazə verilən qiymətlərini və onların üzərində yerinə yetirilə biləcək əməliyyatları müəyyən edir.

Vərəq şəklində nəşr istənilən formatlı çap materiallarının tikiilmədən, bir və ya bir neçə vərəq şəklində nəşri.

Vəsait praktiki fəaliyyətə və ya tədris fənninin öyrənilməsinə kömək üçün nəzərdə tutulan nəşr.

Videoadapter videoməlumatları (mətni və qrafik məlumatı) emal edən və displayin işini idarə edən elektron plata. Videoyaddaş, daxiletmə-xaricetmə registrləri və BIOS

	modulundan ibarətdir. Şüaların parlaqlığının idarə edilməsi siqnallarının və təsvirin açılış siqnallarını displeyə göndərir.
Videosənəd, videofonoqram	lent və ya disk şəkildə daşıyıcıda hazırlanmış, içərisində videosəsyazma vasitəsilə qeyd edilmiş informasiya olan audiovizual sənəd.
Videoteka	vəzifəsi videosənədləri toplamaq, saxlamaq və həmin sənədlərin istifadəçilərinin sərəncamına verməkdən ibarət olan təşkilat və ya xidmət (kitabxananın şöbəsi).
Virtual kitabxana	elektron nəşrlər şəklində elmi informasiya fonduna və “sərhədsiz” bazalara və banklara müraciət etməyi təmin edən telekommunikasiyalara malik olan elektron kitabxana.
Virtual verilənlər bazası	məlumat bazalarının ixtiyarı idarəetmə sistemindəki inteqrasiya edilən məlumat bazalarından hər birinin çevrilə biləcəyi, təsəvvürdə canlandırılan məlumat bazası.
Virtual server	başqa təşkilatların İnternet-serverlərindəki resurslardan istifadə edilməsi (resursların bölünməsi) texnologiyası. Son istifadəçinin nöqtəyi-nəzərincə virtual server ayrılış serverdən praktiki olaraq fərqlənir. Lakin o, ayrıca kompyuter kimi mövcud deyildir və buna görə onu “virtual” adlandırırlar.
Virtual şəbəkə	idarəetmə prosesində topologiyanın deyil, məntiqi strukturun trafikinin yaradılmasına və istifadə edilməsinə əsaslanan

	paylaşdırılmış şəbəkənin təşkil edilməsi üsulu.
Virtual yaddaş	1. kompyuter yaddaşının təşkil edilməsi üsulu. Bu üsula görə elektron hesablama maşınının (EHM) xarici yaddaşının bir hissəsi onun daxili (əsas, operativ) yaddaşını genişləndirmək üçün istifadə edilir. 2. yaddaşın ayrıca bir istifadəçiyə və ya istifadəçilər qrupuna təqdim edilən və öz aralarında məlumatların səhifələrlə mübadiləsi təşkil edilmiş EHM-nin əsas və xarici yaddaşından ibarət olan yaddaş sahəsi (məkanı). Bu məqsədlə bütün ünvanlanan məkan yaddaş səhifələrinə bölünür.
Web-OPAK	İnternetdə geniş istifadə üçün açıq olan şəbəkə kataloqları.
Web-səhifə	“Ümumdünya Hörümçək Torunda” əlyə-tərli olan HTML formatında sənəd.
Yaddaş	məlumatların müvəqqəti və ya daimi saxlanması üçün elektron qurğu.
Yardımcı göstərici	bibliografik vəsaitin sənədlər haqqında məlumatları əks etdirən və müvafiq bibliografik qeydlərə istinadlar edilən hissəsi.
Yeni daxilolmalar şəbəsi (Komplektləşdirmə və kitabışləmə şəbəsi)	kitabxananın bu şəbəsinin vəzifəsi kitabxana materiallarını seçmək, onları sifariş etmək, almaq və ödəməkdir.
Yerli mətbuat göstəricisi (siyahısı, icmal)	müəyyən ərazidə və ya müəyyən ölkədə buraxılmış sənədləri əks etdirən bibliografik göstərici (siyahı, icmal).

**Yerli nəşrlərin
kartotekası**

müəyyən ərazidə buraxılmış nəşrləri əks
etdirən bibliografik kartoteka.

**Yerli nəşrlərin
kataloqu**

müəyyən ərazidə buraxılmış nəşrləri əks
etdirən bibliografik kataloq.

UNIMARK

adi MARK formatı.

**Z 39 50
spesifikasiyası**

İnternetdə kataloq yazılarının idxal və
ixrac edilməsi protokolu.

Açar söz

sənədin və ya sorğunun mətnindən götü-
rülmiş, informasiya axtarışı baxımından
həmin mətndə mühüm məna yükü daşı-
yan söz və ya söz birləşməsi.

Açar söz

proqramlaşdırma dilinin translyator üçün
müəyyən məna daşıyan sözü. Açar söz-
dən başqa məqsədlər üçün, məsələn də-
yişənin adı kimi istifadə etmək olmaz.

Adapter

kompyuterin periferiya qurğuları ilə əla-
qə qurğusu.

RUS DİLİNDƏ

Абонент библиотеки	читатель библиотеки или учреждение, пользующееся библиотечным обслуживанием.
Автоматизация библиотечных технологических процессов	использование технических средств и систем автоматизации в технологических библиотечно-библиографических процессах, частично или полностью освобождающих работников библиотеки от ручного труда, с целью повышения точности и полноты удовлетворения читательских запросов.
Автоматизированная информационно-библиотечная система (АИБС)	автоматизированная информационная система, предназначенная для ввода, хранения, поиска и выдачи библиотечной и библиографической информации.
Автоматизированная информационно-поисковая система	поисковая система, созданная на базе электронно-вычислительной техники, предназначенная для автоматизированного поиска в электронном каталоге.
Автор	лицо, создавшее произведение или принимавшее участие в его создании. Автором может быть учреждение или организация, от имени которых публикуются материалы.
Автореферат диссертации	научное издание в виде брошюры, содержащее составленный автором реферат проведенного им исследования, представляемого на соискание ученой степени.

Авторский знак	условное обозначение фамилии автора или первого слова заглавия произведения. Применяется для расстановки произведений печати в алфавитном порядке.
Адаптер	Устройство связи компьютера с периферийными устройствами.
Адрес	Номер конкретного байта оперативной памяти компьютера.
Адреса (сетевые)	сетевые адреса, такие, как адреса электронной почты, web-серверов и др., в разных сетях устроены по-разному. Обычно это одна или несколько групп символов, по которым определяется получатель или отправитель пересылаемых данных.
Алфавитное библиографическое пособие	библиографическое пособие, в котором библиографические записи расположены в алфавитном порядке индивидуальных и коллективных авторов и (или) заглавий документов.
Алфавит	Фиксированный для данного языка набор основных символов, т.е. "букв алфавита", из которых должен состоять любой текст на этом языке. Никакие другие символы в тексте не допускаются.
Алфавитно-предметный указатель к систематическому	вспомогательный аппарат к систематическому каталогу, представляющий собой алфавитный перечень предметных рубрик, раскрывающих содержа-

каталогу (АПУ)

ние отраженных в систематическом каталоге документов с указанием соответствующих классификационных индексов. Каждое слово АПУ заносится на отдельные карточки, которые расставляются в алфавитном порядке в специально выделенный ящик систематического каталога. АПУ является своего рода «ключом» к систематическому каталогу. Он подсказывает, где, в каком разделе, и под каким индексом следует искать нужную книгу.

Алфавитный каталог (АК)

библиотечный каталог, в котором библиографические записи располагаются в алфавитном порядке авторов, наименований организаций или заглавий документов.

Альбом

книжное или комплектное листовое издание, имеющее, как правило, пояснительный текст.

Альманах

сборник, содержащий литературно-художественные и (или) научно-популярные произведения, объединенные по определенному признаку (тема, время написания и т.д.).

Аналитическое библиографическое описание

библиографическое описание статьи из книги или периодического издания

Аннотация

краткая характеристика документа, поясняющая его содержание, назначение, форму, другие особенности.

Аннотированное библиографическое пособие	библиографическое пособие, в котором все или большинство библиографических записей включают аннотации.
Анонимный автор	автор, опубликовавший документ без указания своего имени.
Антология	непериодический сборник, включающий избранные литературно-художественные произведения (или извлечение из них), преимущественно стихотворные.
Антивирусные программы	Программы, предотвращающие заражение компьютерным вирусом и ликвидирующие последствия заражения.
Атлас	альбом, содержащий изображения различных объектов (карты, чертежи, рисунки), служащий для учебных или практических целей.
Аудиовизуальный документ	документ, содержащий изобразительную и (или) звуковую информацию, воспроизведение которой требует применения соответствующего оборудования. К аудиовизуальным документам относятся грампластинки, магнитные фонограммы, диаматериалы и узкоплёночные кинофильмы, видеокассеты, CD-Rom.
	Афиша – рекламное или справочное листовое издание, оповещающее о каком-либо культурном мероприятии и предназначенное для расклейки.

Аудиоадаптер (Sound Blaster, звуковая плата)

Специальная электронная плата, которая позволяет записывать звук, воспроизводить его и создавать программными средствами с помощью микрофона, наушников, динамиков, встроенного синтезатора и другого оборудования.

База данных (БД)

набор данных, который достаточен для установленной цели и представлен на машинном носителе в виде, позволяющем осуществлять автоматизированную переработку содержащейся в нем информации.

Базовая web-страница

название страницы, с которой начинается просмотр Web-узла во Всемирной паутине.

Байт

наименьшая адресуемая единица памяти (последовательность битов, обрабатываемых совместно). Обычно содержит 8 двоичных разрядов. Единица измерения объема памяти (напр., 1 КБ = 1024 байт, 1 МБ = 1024 КБ и т.д. и т.п.).

Библиографическая база данных

отсылочная документальная база данных, содержащая библиографические записи.

Библиотека

информационное, культурное, образовательное учреждение, располагающее организованным фондом документов, и предоставляющее их во временное пользование абонентам, а так-

же осуществляющее другие библиотечные услуги.

Библиотековедение библиотечное дело, дисциплина, включающая в себя выбор, приобретение, организацию, хранение, содержание, поиск и распространение записанной информации с целью удовлетворения потребностей своих клиентов.

Библиотечная система программное обеспечение для автоматизации функций библиотеки.

Библиотечные сети сеть библиотек, согласившихся на совместное использование ресурсов. Могут быть соединены друг с другом с помощью электронной технологии.

Бит наименьший элемент компьютерной памяти, имеющий два возможных состояния для сохранения цифрового значения 0 или 1, что позволяет работать в двоичной системе исчисления.

Браузер программа, предназначенная для просмотра страниц веб-серверов (упрощенный термин ‘‘листатель’’). Наиболее распространенной программой этого вида является Internet Explorer.

В/В – ввод-вывод любые операции пересылки данных между процессором или оперативной памятью и внешними устройствами.

Ввод данных процесс ввода данных в компьютерную систему с различного рода внешних датчиков.

ВД (видео-терминал)	состоит из экрана ЭЛТ и клавиатуры. Синоним – монитор.
Виртуальная база данных	воображаемое представление данных, в которое может быть преобразовано каждое из интегрируемых баз данных произвольной системы управления базами данных.
Виртуальная библиотека	электронная библиотека, располагающая фондом научной информации в виде электронных изданий и телекоммуникациями, обеспечивающими доступ в базы и банки «без границ».
Виртуальная память	1. Способ организации памяти, в соответствии, с которым часть внешней памяти ЭВМ используется для расширения ее внутренней (основной, оперативной) памяти. 2. Область (пространство) памяти, представляемая отдельному пользователю или группе пользователей и состоящая из основной и внешней памяти ЭВМ, между которыми организован так называемый постраничный обмен данными. С указанной целью все адресное пространство делится на страницы памяти.
Виртуальная сеть	способ организации распределенной сети, основанной на создании и использовании в процессе управления трафиком ее логической структуры, а не топологии.
Виртуальный	представляет собой технологию ис-

сервер	пользования (разделения) ресурсов на Интернет-серверах других организаций. С точки зрения конечного пользователя виртуальный сервер практически не отличается от выделенного, однако, он не существует как отдельный компьютер и поэтому его называют "виртуальным".
Джойстик	устройство в виде рукоятки, служащее для управления курсором на экране. Широко используется в компьютерных играх
Дискета	гибкий диск, изготовленный из пластика и используемый для хранения данных.
Домашняя страница	первая страница экрана WWW-сервера, содержащая сведения о владельце и предоставляемых им информационных ресурсах и услугах.
Домен	<ol style="list-style-type: none"> 1. Область определения значений одного или нескольких атрибутов. 2. Крупная часть иерархической адресной структуры в службе ИНТЕР-НЕТ (например, правительственная или коммерческая организация, страна и т.п.). Имя домена, – то есть полный адрес домена в Интернете – включает сам домен и наименование соответствующей ему организации.
ДОС	дисктовая операционная система, – широко используемое название для

	простых операционных систем.
Доступ	означает возможность пользования базой данных или Интернетом.
Жесткий диск, накопитель на жестком диске, дисковод, винчестер	устройство прямого доступа для хранения больших объемов программ и данных. Состоит из одного или нескольких магнитных дисков, находящихся на одном шпинделе, головок чтения/записи и контролера диска. Различаются съемные жесткие диски и постоянные.
Индексация	создание индексов для ускорения поиска данных.
Интегрированная библиотечная система	единая система управления библиотекой, включающая в себя две или более функций библиотеки.
Интегрированные библиотечные системы (ИБС)	автоматизированная библиотечная система, способная управлять не только основными библиотечными функциями за счет разделения файлов в сервере. Например, данные основного каталога книг и основного каталога клиентов можно найти и использовать в модуле циркуляции для выполнения функции циркуляции ИБС.
Интеллектуальная собственность	права интеллектуальной собственности.
Интерактивный	термин, описывающий системы, в которых ответ системы следует сразу за вводом команды пользователя или оператора.

Инtranет	внутри корпоративная сеть, использующая стандарты, технологии и ПО <i>Интернета</i> . Интрасеть может быть изолирована от внешних пользователей. Обычно компании создают интрасети для своих сотрудников, но могут также предоставлять доступ к ним своим деловым партнерам и другим группам пользователей.
Интернет	глобальная сеть или «сеть сетей», объединяющая более 50 тысяч сетей в соответствии с протоколом управления TCP/IP.
Информационное общество	общество в большой степени зависящее от информации. Общество, в котором информация является товаром, обеспечивающим его существование.
Информация	продукт обработки информации. Необходимые данные.
ИТТ	информационные и телекоммуникационные технологии.
К	килобит или килобайт.
Каталогизация	процесс описания книг и других библиотечных материалов, в котором используются такие условности и стандарты как MARC, AACR2, Схема классификации Библиотеки Конгресса и Списки названий. Существуют и другие стандарты, которыми также можно пользоваться в целях каталогизации.

Киберпространство искусственно создаваемая программно-аппаратными средствами объемная область – "пространство" для размещения объектов и действий виртуальной реальности.

Клавиатура - устройство для ручного ввода символов в компьютер.

Стандартная клавиатура ПК содержит 101 клавишу, которые разделены на функциональные клавиши, цифровую клавиатуру, управляющие клавиши и клавиатуру для ввода текста

Компьютер

любое устройство, получающее данные, обрабатывающее их и выдающее в той или иной форме результат. Делятся на цифровые, аналоговые, гибридные, биологические. Цифровые компьютеры, именуемые также ЭВМ, по используемой элементной базе делятся на пять поколений: ламповые, транзисторные, на ИС, БИС и СБИС.

Компьютерная сеть

совокупность рабочих станций, соединенных между собой с помощью сетевого оборудования и среды передачи данных, в качестве которых может использоваться кабель, телефонные линии или беспроводная связь. Предназначена для совместного использования вычислительных ресурсов, приложений и данных (см. ЛВС, ГВС).

Компьютерная система

термин, используемый для обозначения смонтированного оборудования и программного обеспечения. Состоит из процессора, устройств ввода, вывода и хранения информации.

Конвертирование данных	процесс преобразования данных каталоговых карточек в электронный формат.
Конечный пользователь	лицо или группа лиц, реально использующее ИТТ в своей деятельности в отличие от его разработчиков и специалистов по сопровождению.
Копи каталогизация	процесс копирования записей каталога из других библиотек и адаптирование их для использования в своей библиотеке. В электронной среде передача записей и импортирование в библиотечную систему осуществляется в соответствии со спецификацией протокола для библиотечных приложений Z39.50.
Курсор	различают текстовый курсор и курсор мыши. Текстовый курсор – это мигающий символ на экране (обычно – вертикальная линия), показывающая место ввода следующего символа. Курсор мыши – графический значок (часто стрелка), отображающий на экране перемещение мыши и производимые с ее помощью операции.
Локальная вычислительная сеть (ЛВС)	соединяет пользователей в географически ограниченном пространстве (здание, комплекс зданий и т.п.).
Магнитный диск	см. жесткий диск.
Миникомпьютер	мини-ЭВМ, компьютер промежуточного класса между мейнфреймами и рабочими станциями.

Модем	(модулятор-демодулятор) – устройство, преобразующее цифровые сигналы в аналоговые аудио сигналы, которые оно по телефонным линиям связи передает другим компьютерам и принимает от них. Для передачи информации об адресате вызова модемы используют некоторый набор команд.
Модуль оперативной памяти	см. первичное хранение информации.
Монитор	электронно-лучевая трубка, используемая для изображения данных, передаваемых из компьютерной системы.
MS-DOS	дисконная операционная система для настольного ПК.
Мультимедиа	технологии, позволяющие с помощью компьютера интегрировать различные среды, средства и способы обмена информацией. Обеспечивает возможность хранения огромных массивов информации, произвольного интерактивного доступа к ее элементам и воспроизведения на экране ПК видео сюжетов со звуковым изображением.
Мышь	указующее устройство, служит для управления перемещением курсора на текстовом или графическом экране.
Наборы символов	буквы, цифры и другие знаки, которые могут использоваться для написания программы или в работе на компьютере.

Настольный ПК	ПК, удобно уместяющийся на поверхности рабочего стола в офисе.
Номер доступа	номер, присвоенный библиотечному материалу по его получению и обработке после доставки.
Номер пользователя	идентификационный номер, который библиотека дает своему пользователю.
Номер экземпляра	номер, присваиваемый библиотечному материалу. Он может быть тем же, что и номер доступа или штрих-код.
Онлайновая система	автоматизированная человеко-машинная система, работающая в режиме диалога, при котором она отвечает на каждую команду пользователя и обращается за информацией к нему по мере надобности
ОПАК	сетевые каталоги публичного доступа или базы данных, доступные широкой публике через ПК или терминал.
Оперативная память (главная, основная, внутренняя)	область памяти, непосредственно связанная с основными процессами, выполняемыми ЭВМ, из которой микропроцессор и сопроцессор берут программу, исходные данные для обработки и в которую они записывают ее результаты перед пересылкой их во внешние запоминающие устройства. Свое название "оперативная" эта память получила, поскольку она работает очень быстро – со скоростью, соизме-

римой с работой микропроцессора, а также в связи со своим предназначением – для временного хранения команд, данных, результатов в процессе выполнения арифметических и логических операций.

Операционная система, ОС

низкоуровневое программное обеспечение, управляющее диспетчеризацией задач, распределением ресурсов, обработкой прерываний, вводом-выводом, интерфейсом пользователя, файловой и другими системами. Обеспечивает среду для исполнения приложений, предоставляя им с помощью набора системных вызовов доступ к устройствам компьютера.

Основные списки

словарный файл, которым пользуются составители каталогов, присваивая номера библиотечным материалам.

Отдел новых поступлений

отдел библиотеки, в обязанности которого входит отбор, заказ, получение и оплата за библиотечные материалы.

Отдел обращения библиотечных материалов

отдел библиотеки, занимающийся выдачей книг и других библиотечных материалов клиентам.

Пакет

единица информации в сети передачи данных. Имеет строго определенную структуру, предусматривающую наличие заголовка, адреса получателя и отправителя, данные для контроля ошибок, а также самого сообщения

или его части, поскольку передаваемое сообщение или его части, поскольку передаваемое сообщение (например, текстовый файл) может быть разделен и пересылаться в виде последовательности пакетов.

Память

электронное устройство для временного или постоянного хранения данных (напр., модуль оперативной памяти).

Первичное хранение информации

оперативная память или основная память (ОЗУ) в которой находятся все программы и данные во время обработки.

Персональная компьютерная система

микрокомпьютер, такой, как настольный или лэптоп.

Портал

1. Создание тематических узконаправленных поисковых систем на веб-сайтах, исходная точка выполнения тематического запроса в распределенной сети.

2. Любой сайт, имеющий Достаточно высокую посещаемость, большой трафик и число ссылок.

3. Удобная справочно-поисковая система, позволяющая разбираться в ресурсах Интернет, предусматривающая оптимальный, рациональный вход и выход из нее, с последующей электронной отсылкой к другим родственным порталам и виртуальной консуль-

тацией в случае необходимости.

4. Сервер, предоставляющий доступ пользователям к некоторому множеству серверов.

5. Информационные ресурсы, объединенные общим электронным (кибернетическим) пространством.

6. Центр пропаганды информтехнологий.

Представление

это мечта, яркая картина того какой вы видите свою библиотеку в недалеком будущем. Представление основывается на той миссии, которую выполняет ваша библиотека, потребностях пользователей и на современных тенденциях развития библиотечной службы. Оно дает направление и философию библиотеке.

Прикладное программное обеспечение Программа

программа, разработанная для выполнения определенных задач.

план действий, последовательность операций для выполнения определенной функции, иначе называемый программным обеспечением.

Программист

человек, занимающийся написанием программ.

Программное обеспечение Программное обеспечение для

то же самое, что и программа.

программа, разработанная для хранения и поиска информации. В качестве

хранения и поиска информации	примера можно привести CDS/ISIS.
Проектное предложение	предложения составляются на основе технологических планов. Такие предложения готовят для представления финансовым институтам и соответственно они должны быть составлены таким образом, чтобы тот или иной такой институт мог позволить себе его реализацию. Они должны быть составлены в формате, принятом в таком институте и соответствовать его компетенции.
Протокол	<p>1. Совокупность правил, регламентирующих формат и процедуры обмена информацией между двумя или несколькими независимыми устройствами и процессами. 2. Выполненная в хронологическом порядке запись данных о ходе и результатах некоторого процесса.</p> <p>Разновидности протоколов: доступа к электронной почте, извещения об услугах, маршрутной информации, межсетевого обмена пакетами, печати через Интернет, передачи файлов и т.д.</p>
CD-ROM	компакт-диск с постоянной памятью, предназначенный для хранения и чтения значительных объемов информации.
CDS/ISIS	программное обеспечение для хранения и поиска информации, разрабо-

танное ЮНЕСКО. В развивающихся странах предоставляется библиотекам бесплатно. Последняя версия этого программного обеспечения называется Windows ISIS.

Сенсорный экран

устройство ввода, позволяющее пользователю взаимодействовать с компьютером, касаясь пальцем, пером пиктограмм или графических кнопок на экране монитора.

Сервер

1. В локальных вычислительных сетях – специализированная ЭВМ, управляющая использованием разделяемых между терминалами сети дорогостоящих ресурсов системы, например, внешней (дисковой) памяти, баз данных, средств связи, принтеров и т.д. Разновидности серверов: сервер приложений, связи, печати, файловый сервер и др. 2. ЭВМ, выполняющая определенные функции обслуживания вычислительной сети, мощная центральная ЭВМ. 3. Узловые компьютеры с огромными массивами библиографической, фактографической, полнотекстовой и другой информацией.

Сетевой доступ (неавтономный режим)

имеет отношение к доступности компьютера во время цикла обработки данных в отличие от автономного режима.

Сети

см. компьютерная сеть.

Система безопасности	система обеспечения защиты от воровства библиотечных материалов. Обычно это арка, оснащенная металлодетекторами, которые издадут характерный звук, когда такие материалы пронесут через магнитное поле этой системы.
Система самообслуживания	процесс получения библиотечных материалов клиентом без участия персонала библиотеки.
Система управления библиотекой	см. АБС и ИБС.
Системная плата, разг. материнская плата	основная плата ПК, на которой обычно размещаются процессор и ОЗУ.
Системное программное обеспечение	то же самое, что и операционная система.
Словарный файл	основной электронный файл, составленный в алфавитном порядке как словарь.
Софт копия	копия, высвечиваемая на экране монитора.
Спецификация Z39.50	протокол импортирования и экспортирования каталоговых записей в Интернете.
Справочный отдел	отдел библиотеки, в обязанности которого входит оказание помощи клиентам в их исследовании, предоставление материалов другим библиотекам и услуги по доставки документов.

Стандарт МАРК	формат каталогизации записей каталоговых карточек, библиографической и другой соответствующей информации о книгах и других библиотечных материалах на основе автоматического считывания и связи с другими компьютерами.
Стратегическое планирование	как правило не долговременный, организованный и логичный процесс решения неотложных проблем.
Суперкомпьютер	термин, которым обозначают класс машин, представляющих собой наиболее мощные из существующих компьютеров. Суперкомпьютеры используются как правило для решения научных задач, моделирования, в компьютерной графике и т.п.
Твердая [документальная] копия	копия файла или содержимого экрана на бумаге, пленке или другом не электронном носителе.
Технологический план	это документ, отражающий представление, цели и задачи. Другими словами - общий план всех технических компонентов проекта. Он включает спецификацию системных требования, финансовые расчеты, план действий и график выполнения проекта.
Тракбол	шаровой манипулятор, тип указательного устройства, выполняющий функцию мышки.

Трафик	1. Совокупность передаваемых по сети данных. 2. Рабочая нагрузка канала или линии связи.
Удобный в употреблении	термин, употребляемый для описания пользовательского интерфейса, который позволяет неопытному пользователю успешно управлять компьютером.
Устройство для ввода	любая аппаратура, используемая для кодировки данных, например, клавиатура или мышь ПК.
Устройство вывода	электронное или электромеханическое устройство, соединенное с компьютером и используемое для пересылки данных из компьютера.
Файл	1. Идентифицированная последовательность или множество записей однотипных информационных элементов. 2. Картотека, архив, комплект, подшивка, массив. 3. Поименованная целостная совокупность данных на машиночитаемом носителе. 4. Основной структурный элемент хранения данных в ЭВМ, обеспечивающий возможность человеку и машине отличать один набор данных от другого при их поиске, изменении, удалении или выполнении с ними других операций.
Формат	1. Совокупность правил записи и представления данных в памяти ЭВМ, в базе данных, на экране монитора или на

внешнем носителе. Определяет перечень полей данных, их характеристики, содержание вносимых данных и размещение. 2. Элемент языка, в символическом виде описывающий представление информационных объектов в записи (в том числе в файле, базе данных и т.п.). 3.Способ кодирования записи двоичной информации (например, текстовый формат). 4. Определенная структура информационного объекта, подвергаемого обработке, записываемого на магнитный или оптический носитель, отображаемого на дисплее или распечатываемого на бумаге.

Фрейм

порция данных, передаваемая в сети передачи данных. Обычно кадр (изображение) содержит набор служебных данных, включающих адрес устройства, которому он должен быть доставлен, адрес передающего устройства и др.

Хост-компьютер (хост)

компьютеры, включенные в сеть и предоставляющие различные виды сетевого сервиса (передачу сообщений, выполнение программ, связанных с дополнительными функциями или задачами).

Web-ОПАК

сетевые каталоги, открытые для широкого доступа в Интернете.

Web-страница

документ в формате HTML, доступный во Всемирной паутине.

Центральный процессор, ЦПУ

часть компьютера, непосредственно выполняющая машинные команды, из которых состоят программы.

Шлюз

1. Аппаратные и программные средства, обеспечивающие межсетевую связь. 2. Устройство, которое соединяет сети с разными несовместимыми сетевыми протоколами путем преобразования протоколов передаваемых данных из одного протокола в другой.

Штрих-код

специальный код, в котором каждый знак состоит из вертикальных темных и светлых полос разной ширины, печатаемый на упаковке товаров, книгах и т.д. для автоматизированного ввода данных о них в компьютерные системы.

Штриховые сканеры

прибор для сканирования штриховых кодов.

Электронная библиотека

библиотека, при создании которой используются ИТТ для сбора, консолидирования (свода) и передачи данных и информации. Предназначена для хранения печатных, аудио-визуальных и электронных материалов. Ее инфраструктура имеет доступ в Интернет для передачи информации.

Электронный документ

совокупность данных в памяти компьютера или на внешнем машинном носителе информации, предназначенной для восприятия человеком с по-

Электронная закладка ("фаворит")	<p>мощью соответствующих программных и аппаратных средств. Может включать текстовую, графическую, аудиовизуальную информацию (звукозаписи, фильмы), иметь линейную или нелинейную структуру.</p> <p>снабжение просмотрных программ какими-либо средствами сохранения интересующих пользователя универсальных адресов документов. 2. Понятие узла сети WWW, который представляет интерес для пользователя.</p>
Электронное издание	<p>электронный документ или группа электронных документов, прошедших редакционно-издательскую обработку, предназначенную для распространения в неизменном виде, имеющих выходные сведения. К электронным документам относятся: электронные книги, электронные статьи и указатели, списки рассылки и групп новостей, оцифрованные видео- и аудиоматериалы, другие разновидности электронных материалов.</p>
Электронная почта	<p>система передачи текстовых или звуковых сообщений между компьютерами с помощью коммуникационных и компьютерных систем (сокращенное название - e-mail).</p>
Электронное издание (электронный	<p>совокупность данных в памяти вычислительной системы, предназначенная для восприятия человеком с помощью</p>

документ) электронный текст	соответствующих программных и аппаратных средств.
Электронные индексы	схожи с каталогами, но содержат информацию только в отношении статей серийных публикаций.
Электронные каталоги	каталоги книг, серийных изданий и других библиотечных материалов в сети. Более известны как ОПАК.
Электронные ресурсы	любой информационный материал, хранящийся в цифровом формате на устройствах вторичной памяти, таких как жесткий диск, дискета, CD-ROM и т.д.
Электронные таблицы, ЭТ	приложение, использующее для обработки данных метафору таблицы, ячейки которой можно связать между собой формулами; вычисления в электронной таблице производятся автоматически по мере ввода данных в ячейки. Наиболее распространенные ЭТ: Excel.
Электронный учет	способ ведения учета с помощью средств компьютерной технологии.
ЮНИМАРК	обычный формат МАРК.
Язык программирования	коды, которыми пользуются программисты для написания программ. В мире насчитывается более четырех тысяч языков программирования. В качестве примера можно привести такие как КОБОЛ, ФОРТРАН и другие.

База данных (БД)	набор данных, который представлен на машинном носителе в виде, позволяющем осуществлять автоматизированную переработку содержащейся в нем информации. База данных предназначена для хранения данных о приобретенных библиотекой изданиях (монографиях, справочниках, сборниках статей и т.п.), информации о местонахождении отдельных экземпляров (переплетов) каждого издания и сведений о читателях.
Байт	Группа из восьми битов, рассматриваемая при хранении данных как единое целое.
Библиограф	сотрудник библиотеки, имеющий специальное библиографическое образование. К библиографу можно обратиться за помощью в поиске необходимой информации о документах. Библиограф поможет в работе с каталогами, подскажет, как проще найти необходимую информацию. Библиографы составляют библиографические списки литературы, рекомендательные библиографические пособия по различным темам, которые можно использовать при поиске информации.
Библиографическая база данных	база данных, содержащая библиографические записи.
Библиографическая запись	элемент информации о документе, фиксирующий в документальной

форме сведения, позволяющие раскрыть его состав и содержание в целях библиографического поиска. Примечание: в состав библиографической записи входит библиографическое описание, дополняемое по мере необходимости заголовком, классификационными индексами и предметными рубриками, аннотацией, шифром хранения документа, датой завершения обработки документа, сведениями служебного характера.

Библиографическая информация информация о документах, необходимая для их поиска и использования.

Библиографическая картотека библиографическое пособие, реализованное в карточной форме.

Библиографическая справка ответ на разовый запрос, содержащий библиографическую информацию о наличии и (или) местонахождении документа (адресная справка), о содержании библиографической информации по определенной теме (тематическая справка); об отсутствующих или искаженных в запросе элементах библиографического описания (уточняющая справка).

Библиографическая услуга результат библиографического обслуживания, удовлетворяющий потребности в библиографической информации.

Библиографический запрос информационный запрос на библиографическую информацию.

- Библиографический обзор** библиографическое пособие, в письменной или устной форме представляющее собой связное повествование о документах.
- Библиографический поиск** информационный поиск, осуществляемый в каталоге или картотеке на основании библиографических данных.
- Библиографический список** список документов, составленный в соответствии с правилами библиографического описания.
- Библиографический указатель к изданию** часть справочного аппарата издания, раскрывающая состав или содержание произведений, помещенных в данном издании.
- Библиографический указатель** библиографическое пособие со сложной структурой, предполагающей наличие вспомогательных указателей, предисловия, оглавления, списка сокращений и т. д.
- Библиографическое издание** библиографическое пособие, выпущенное в виде отдельного документа в форме неперiodического, серийного, периодического или продолжающегося издания.
- Библиографическое информирование** систематическое обеспечение библиографической информацией абонента в соответствии с его долго-временно действующим запросом.
- Библиографическое обслуживание** обеспечение потребителей библиографической информацией.

Библиографическое описание совокупность библиографических сведений о документе, приведенных по определенным правилам, устанавливающим порядок следования областей и элементов, и предназначенных для идентификации и общей характеристики документа. Библиографическое описание, поможет Вам сориентироваться при поиске информации в книжном фонде библиотеки, отражая краткую характеристику документа: автор, название, год и место издания.

Библиографическое пособие упорядоченное множество библиографических записей, объединенных по какому-либо признаку.

Библиография научная дисциплина, цель которой, помогать читателю ориентироваться в книжных богатствах. Библиография обеспечивает подготовку, распространение и использование библиографической информации.

Библиотека учреждение культуры, которое собирает, хранит и предоставляет всем желающим источники информации. В Древнем Египте таким источником были глиняные таблички. В настоящее время это книги, журналы, видео, аудиокассеты, дискеты и т.д.

Библиотека стандартных подпрограмм Совокупность подпрограмм, составленных на одном из языков программирования и удовлетворяющих единым требованиям к структуре, органи-

	зации их входов и выходов, описаниям подпрограмм.
Бит	Наименьшая единица информации в цифровом компьютере, принимающая значения "0" или "1".
Библиотека-депозитарий	библиотека, на которую возложена обязанность постоянного хранения максимально полного библиотечного фонда в целях освобождения фондов остальных библиотек региона от малоиспользуемых произведений печати и других документов.
Библиотека-филиал	библиотека, находящаяся в подчинении у Центральной библиотеки.
Библиотекарь	сотрудник библиотеки, имеющий специальное библиотечное образование. Библиотекарь работает не только с читателями, но и содержит в порядке фонд источников информации. Одна из главных задач – помочь читателю во время его работы в библиотеке.
Библиотечная сеть	библиотечная система, объединенная общностью задач, организационных решений, рядом единых признаков (принадлежность к определенной территории, учредителю, отрасли и т. д.).
Библиотечная система	совокупность взаимодействующих библиотек, объединенных на определенных договорных условиях в целях более полного удовлетворения запросов пользователей и эффективного использования библиотечно-библиографических ресурсов.

Библиотечная услуга	результат библиотечного обслуживания, удовлетворяющий определенную потребность пользователя библиотеки (выдачу и абонирование документов, предоставление информации о новых поступлениях, справки, выставки, консультации и т. д.).
Библиотечно-библиографическая классификация (ББК)	таблицы систематизации документов для организации книжного фонда. Их основная задача – раскрыть содержание документов, представить их в виде стройной научно-обоснованной системы знаний и этим максимально облегчить читателю использование библиотечных фондов.
Библиотечное дело	область идеологической, культурно-просветительной и научно-информационной деятельности, обеспечивающая удовлетворение потребностей населения в произведениях печати и других документах посредством библиотек.
Библиотечное обслуживание	деятельность библиотеки по пропаганде и выдаче произведений печати и других документов или их копий, оказанию помощи в их выборе и использовании.
Библиотечный абонемент	форма библиотечного обслуживания, предусматривающая выдачу документов для использования вне стен библиотеки (например, дома или в институте).

Библиотечный каталог	совокупность расположенных по определенным правилам библиографических записей на документы, раскрывающая состав и содержание фонда библиотеки Примечание. Библиотечный каталог может функционировать в карточной или машиночитаемой форме, на микроносителях, а также в форме книжного издания.
Библиотечный пункт	форма нестационарного обслуживания — территориально обособленное подразделение, организуемое по месту жительства, работы или учебы пользователей библиотек.
Биобиблиографическое пособие	библиографическое пособие, содержащее биографические сведения об определенном лице или лицах, а также библиографическую информацию об их произведениях и литературе о них.
Биографический справочник	справочник, содержащий сведения о жизни и деятельности каких-либо лиц
Брошюра	книжное издание объемом свыше 4, но не более 48 страниц.
Буклет	листовое издание в виде одного листа печатного материала, свальцованного любым способом в два или более сгибов.
Бюллетень	периодическое или продолжающееся издание, выпускаемое оперативно, содержащее краткие официальные материалы по вопросам, входящим в круг ведения выпускающей организации.

Ведущее слово предметной рубрики	первое слово предметной рубрики, определяющее ее местонахождение в предметном каталоге.
Видеодокумент, видеофонограмма	аудиовизуальный документ на ленточном или дисковом носителе, содержащий информацию, зафиксированную на нем посредством видеозвукозаписи
Видеотека	организация или служба (от-дел библиотеки), в обязанность которой входит сбор, хранение и предоставление в распоряжение пользователей видеодокументов.
Ввод	Считывание информации с внешнего устройства в память компьютера.
Видеоадаптер	Электронная плата, которая обрабатывает видеоданные (текст и графику) и управляет работой дисплея. Содержит видеопамять, регистры ввода-вывода и модуль BIOS. Посылает в дисплей сигналы управления яркостью лучей и сигналы развёртки изображения.
Вирус компьютерный	Специально написанная небольшая программа, которая может "приписывать" себя к другим программам для выполнения каких-либо вредных действий — портит файлы, "засоряет" оперативную память.
Внешняя память	Совокупность запоминающих устройств для длительного хранения данных. В состав внешней памяти входят накопители на гибких и жестких магнит-

ных дисках, оптические и магнито-оптические накопители, накопители на магнитной ленте. Во внешней памяти обычно хранятся архивы программ и данных. Информация, размещенная на внешних носителях, не зависит от того, включен или выключен компьютер.

Второе поколение компьютерной техники

Машины, созданные в 1955—65 гг. Элементарная база – дискретные транзисторные логические элементы. Оперативная память на магнитных сердечниках. Высокопроизводительные устройства работы с магнитными лентами, магнитные барабаны и диски. Быстродействие – до сотен тысяч операций в секунду, ёмкость памяти – до нескольких десятков тысяч слов. Языки высокого уровня, широкий набор библиотечных программ, мониторные системы, управляющие режимом трансляции и исполнения программ.

Внестационарное обслуживание

обслуживание читателей за пределами библиотеки с использованием передвижных библиотечных пунктов, обеспечивающих приближение книги к месту работы, учебы. То есть, если в вашем учреждении нет библиотеки, а вам необходима литература по профилю вашей работы или просто хочется почитать для души, то можете воспользоваться услугами передвижной библиотеки.

- Внутрижурнальное библиографическое пособие** библиографическое пособие, опубликованное в журнале в качестве самостоятельного материала.
- Внутрикнижное библиографическое пособие** библиографическое пособие, включенное в состав какого-либо неперiodического издания в качестве самостоятельного материала.
- Внутрисистемный обмен (ВСО)** это передача изданий для временной работы из центральной библиотеки в библиотеки-филиалы. Допустим, Вам необходима книга В. Кондакова «Введение в культурологию», но посетить центральную библиотеку нет возможности. ВСО позволяет заказать книгу в библиотеке по вашему месту жительства, воспользоваться фондами других филиалов и центральной городской библиотеки.
- Вспомогательный указатель** часть библиографического пособия, отражающая сведения о документах, с отсылкой к соответствующим библиографическим записям.
- Выходные данные** сведения, информирующие о месте издания, издательстве и дате издания, помещенные на титульном листе документа. Хочется обратить Ваше внимание, что города Москва и Санкт-Петербург в библиографическом описании всегда пишутся сокращенно: М. и С-Пб. соответственно.

Генеральный каталог	библиотечный каталог, отражающий весь библиотечный фонд, за исключением обменных и резервных фондов
Гипертекстовая база данных	текстовая база данных, записи в которой содержат связи с другими записями.
Гибкий (флоппи) диск	Круглая пластиковая пластина, покрытая с обеих сторон магнитным окислом и помещенная в защитную оболочку. Используется как носитель небольших объемов информации.
Графический редактор	Программа или комплекс программ, позволяющих создавать и редактировать изображения на экране компьютера: рисовать линии, раскрашивать области экрана, создавать надписи различными шрифтами, обрабатывать изображения, полученные с помощью сканеров. Некоторые редакторы обеспечивают возможность получения изображений трёхмерных объектов, их сечений и разворотов.
Групповое информирование	библиографическое информирование группы потребителей информации, выделенной по определенному признаку, члены которой имеют близкие по содержанию информационные потребности.
Дата издания	дата выпуска (год, а если необходимо месяц и день), указанная на документе либо установленная на основе анализа текста документа или по другим источникам.

Депозитарный фонд	фонд, предназначенный для постоянного хранения и использования в специально выделенных библиотеках-депозитариях.
Десятичная классификация	иерархическая классификационная система, в которой каждый класс может делиться не более чем на десять подклассов, каждый из которых в свою очередь также делится на десять частей.
Документ	материальный носитель данных (бумага, кино- и фотопленка и т.п.) с записанной на нем информацией, предназначенный для ее передачи во времени и пространстве. Документы могут содержать тексты, изображения, звуки и т.п.
Документ на микроформе	фотодокумент на пленочном или другом носителе, который для изготовления и использования требует соответствующего увеличения при помощи микрографической техники.
Документально-художественное издание	литературно-художественное издание, содержащее произведение, основой которого послужил документ, реальное событие или деятельность исторического лица.
Джойстик	Стержень-ручка, отклонение которой от вертикального положения приводит к передвижению курсора в соответствующем направлении по экрану дисплея. Часто применяется в компьютерных играх.

Диск	Круглая металлическая или пластмассовая пластина, покрытая магнитным материалом, на которую информация наносится в виде концентрических дорожек, разделённых на секторы.
Дисковод	Устройство, управляющее вращением магнитного диска, чтением и записью данных на нём.
Дисплей	Устройство визуального отображения информации (в виде текста, таблицы, рисунка, чертежа и др.) на экране электронно-лучевого прибора.
Драйверы	Программы, расширяющие возможности операционной системы по управлению устройствами ввода-вывода, оперативной памятью и т.д.; с помощью драйверов.
Журнал	периодическое журнальное издание, содержащее статьи или рефераты по различным общественно-политическим, научным, производственным и другим вопросам, литературно-художественные произведения, имеющие постоянную рубрику, официально утвержденные в качестве данного издания.
Журнальное издание	издание в виде блока скрепленных в корешке листов печатного материала установленного формата, издательски приспособленное к специфике данного периодического издания, в обложке или переплете.

Заглавие	название (слово, фраза, буква или группа слов, фраз и букв), приведенное на документе в том виде, в каком оно установлено или утверждено автором либо издателем, и предназначенное для идентификации и поиска документа.
Заголовок библиографической записи	элемент библиографической записи, расположенный перед библиографическим описанием и предназначенный для упорядочения и поиска библиографических записей. Примечание: заголовок библиографической записи может содержать имя лица (заголовок индивидуального автора), наименование организации (заголовок коллективного автора), наименование страны и обозначение вида документа (заголовок формы), унифицированное заглавие (заголовок, содержащий унифицированное заглавие) или другие сведения.
Заочный библиотечный абонемент	библиотечный абонемент, предоставляющий читателям возможность получения произведений печати и других документов непосредственно по месту жительства или работы путем пересылки по почте.
Запрос пользователя библиотеки	требование пользователя библиотеки на предоставление библиотечной услуги.
Избирательное распространение	распространение информации, появившейся в информационно-поиско-

информации (ИРИ)	вой системе, в соответствии с постоянными информационными запросами потребителей информации.
Избранные сочинения (избранные произведения)	однотомное или многотомное издание, содержащее часть наиболее значительных произведений одного или нескольких авторов, отобранных по определенному принципу.
Издание	документ, предназначенный для распространения содержащейся в нем информации, прошедшей редакционно-издательскую обработку, полученный печатанием или тиснением, полиграфически самостоятельно оформленный, имеющий выходные данные.
Издательство, издатель	юридическое лицо (организация или физическое лицо), осуществляющее подготовку к изданию и выпуск документа.
Изоиздание	издание, большую часть объема которого занимает изображение.
Иллюстрация	графическое изображение, поясняющее или дополняющее основной текст, помещенное на страницах (листах), включенных в пагинацию документа.
Индивидуальное информирование	информирование пользователя библиотеки в соответствии с его потребностями.
Интернет	Гигантская всемирная компьютерная сеть, объединяющая десятки тысяч се-

тей всего мира. Её назначение — обеспечить любому желающему постоянный доступ к любой информации. Интернет предлагает практически неограниченные информационные ресурсы, полезные сведения, учёбу, развлечения, возможность общения с компетентными людьми, услуги удалённого доступа, передачи файлов, электронной почты и многое другое. Интернет обеспечивает принципиально новый способ общения людей, не имеющий аналогов в мире.

Интерфейс

Электронная схема сопряжения двух устройств, обменивающихся информацией.

Информатизация общества

Организованный социально-экономический и научно-технический процесс создания оптимальных условий для удовлетворения информационных потребностей и реализации прав граждан, органов государственной власти, органов местного самоуправления организаций, общественных объединений на основе формирования и использования информационных ресурсов.

Информатика

Дисциплина, изучающая структуру и общие свойства информации, а также закономерности и методы её создания, хранения, поиска, преобразования, передачи и использования в различных сферах человеческой деятель-

ности. За понятием "информатика" закреплены области, связанные с разработкой, созданием, использованием и материально-техническим обслуживанием систем обработки информации, включая компьютеры и их программное обеспечение, а также организационные, коммерческие, административные и социально-политические аспекты компьютеризации – массового внедрения компьютерной техники во все области жизни людей. Информатика в самом своем существе базируется на компьютерной технике.

Информационная технология

Совокупность методов и устройств, используемых людьми для обработки информации. Охватывает всю вычислительную технику, технику связи и, отчасти, – бытовую электронику, телевизионное и радиовещание.

Информационно-поисковая система (ИПС)

Система, выполняющая функции хранения большого объема информации, быстрого поиска требуемой информации, добавления, удаления и изменения хранимой информации, вывода её в удобном для человека виде.

Информация

Сведения об объектах и явлениях окружающей среды, их параметрах, свойствах и состоянии, которые воспринимают информационные системы (живые организмы, управляющие машины и др.) в процессе жизнедеятель-

	ности и работы. Применительно к обработке данных на компьютерах – произвольная последовательность символов, несущих смысловую нагрузку.
Информационная система	система, предназначенная для хранения, обработки, поиска, распространения, передачи и предоставления информации.
Информационная услуга	предоставление информации определенного вида потребителю по его запросу.
Информационное обслуживание	обеспечение потребителей необходимой информацией, осуществляемое информационными органами и службами путем предоставления информационных услуг.
Информационно-поисковая система (ИПС)	совокупность справочно-информационного фонда и технических средств информационного поиска в нем.
Информационно-поисковый тезаурус (ИПТ)	автоматизированный словарь, предназначенный для поиска слов по смысловому содержанию.
Информационный листок	реферативное периодическое издание, отражающее сведения о передовом производственном опыте или научно-технических достижениях.
Информационный поиск	действия, методы и процедуры, позволяющие осуществлять отбор определенной информации из массива данных.

Информационный центр	организация, выполняющая функции по сбору, переработке и распространению информации.
Информация	сведения о лицах, предметах, фактах, событиях, явлениях и процессах независимо от формы представления.
Информирование	обеспечение информацией заинтересованных пользователей.
Источники комплектования	организации, учреждения и отдельные лица, с помощью которых комплектуются фонды библиотек, информационных центров.
Искусственный интеллект (ИИ)	Дисциплина, изучающая возможность создания программ для решения задач, которые требуют определённых интеллектуальных усилий при выполнении их человеком. Примерами областей использования ИИ являются: игры, логический вывод, обучение, понимание естественных языков, формирование планов, понимание речи, доказательство теорем и визуальное восприятие.
Календарь	периодическое справочное издание, содержащее последовательный перечень дней, недель, месяцев данного года, а также другие сведения различного характера. Календари могут быть ежегодными, ежемесячными, ежедневными.
Календарь знаменательных дат	календарь-ежегодник, включающий выборочный перечень дней года, связан-

	ных с какими-либо памятными событиями, и сведениями об этих событиях.
Картотека заглавий художественной литературы	алфавитная библиографическая картотека, обеспечивающая поиск по заглавиям произведений художественной литературы.
Картотека местных изданий	библиографическая картотека, отражающая выпущенные на данной территории издания.
Картотека персоналий	библиографическая картотека, отражающая документы, связанные с жизнью и деятельностью отдельных лиц, и организованная в алфавитном порядке их имен.
Картотека рецензий	библиографическая картотека, отражающая рецензии, опубликованные в периодических и продолжающихся изданиях, сборниках.
Каталог заглавий	алфавитный каталог заглавий документов.
Каталог местных изданий	библиотечный каталог, отражающий выпущенные на данной территории издания.
Каталожный индекс	в систематическом каталоге – классификационный индекс, указывающий раздел каталога, в который должна быть помещена данная каталожная карточка.
Кинодокумент	аудиовизуальный документ на пленочном носителе, содержащий зафик-

сированные на нем посредством кинематографической техники предметы в виде последовательно расположенных фотографических изображений.

Кинофильм

кинодокумент на пленочном носителе, представляющий собой совокупность последовательных фотографических изображений, объединенных общим сюжетом и предназначенных для воспроизведения на экране при помощи проецирования.

Классификационно-индексирование, библиографическая систематизация, классификационная систематизация, систематизация

процесс выражения содержания документа и/или запроса на информационно-поисковом языке.

Классификационный индекс

условное обозначение деления какой-либо системы классификации, к которому относится документ.

Ключевое слово

слово или словосочетание из текста документа или запроса, которое несет в данном тексте существенную смысловую нагрузку с точки зрения информационного поиска.

Книжная выставка

это реклама лучших произведений из числа новинок или книг, связанных общей темой, путем их непосредственного показа читателю. В библиотеке существуют традиционные библиотечные выставки: персональные, тема-

тические, к знаменательным датам и выставки нестандартные: выставка-кроссворд, выставка-поиск, выставка-викторина и т.д.

Книжное издание издание в виде блока скрепленных в корешке листов печатного материала любого формата в обложке или переплете.

Комплектование фонда совокупность процессов выявления, отбора, заказа, приобретения, получения и регистрации документов, соответствующих задачам библиотеки, информационного центра.

Краеведческая картотека библиографическая картотека, отражающая документы краеведческого содержания.

Краеведческий каталог региональный каталог, отражающий документы краеведческого содержания.

Краеведческое библиографическое пособие библиографическое пособие, отражающее документы об определенной местности (крае) в стране.

Каталог (директория, папка) - Оглавление файлов. Доступен пользователю через командный язык операционной системы. Его можно просматривать, переименовывать зарегистрированные в нём файлы, переносить их содержимое на новое место и удалять. Часто имеет иерархическую структуру.

Клавиатура компьютера Устройство для ввода информации в компьютер и подачи управляющих

сигналов. Содержит стандартный набор клавиш печатающей машинки и некоторые дополнительные клавиши – управляющую клавишу, функциональные клавиши, клавиши управления курсором и малую цифровую клавиатуру.

Клиент (рабочая станция)

Любой компьютер, имеющий доступ к услугам сервера. Клиентом также называют прикладную программу, которая от имени пользователя получает услуги сервера.

Ключевое слово

Слово языка программирования, имеющее определённый смысл для транслятора. Его нельзя использовать для других целей, например, в качестве имени переменной.

Команда

Описание элементарной операции, которую должен выполнить компьютер. Обычно содержит код выполняемой операции, указания по определению операндов (или их адресов), указания по размещению получаемого результата. Последовательность команд образует программу.

Компакт-диск (CD—ROM)

Постоянное ЗУ, выполненное с использованием специальной оптической технологии. В ряду запоминающих устройств занимает место между флоппи- и жёстким дисками, являясь одновременно и мобильным и очень ёмким.

- Компьютер** Программируемое электронное устройство, способное обрабатывать данные и производить вычисления, а также выполнять другие задачи манипулирования символами. Основу компьютеров образует аппаратура (HardWare), построенная, в основном, с использованием электронных и электромеханических элементов и устройств. Принцип действия компьютеров состоит в выполнении программ (SoftWare) – заранее заданных, чётко определённых последовательностей арифметических, логических и других операций.
- Компьютеризация** Задачи массового внедрения компьютеров во все области жизни, стоящие перед странами как необходимое важное условие их прогресса и развития, а также последствия, которые будут вызваны этим массовым внедрением компьютеров. Цель компьютеризации – улучшение качества жизни людей за счёт увеличения производительности и облегчения условий их труда.
- Курсор** Светящийся символ на экране дисплея, указывающий позицию, на которой будет отображаться следующий вводимый с клавиатуры знак.
- Листовое издание** издание в виде одного или нескольких листов печатного материала любого формата без скрепления.

Литературно-художественное издание	издание, содержащее произведение (произведения) художественной литературы.
Литературно-художественный журнал	журнал, содержащий произведения художественной литературы, а также публицистические и критические статьи и материалы.
Логическое высказывание	Любое предложение, в отношении которого можно однозначно сказать, истинно оно или ложно.
Массив	Последовательность однотипных элементов, число которых фиксировано и которым присвоено одно имя. Компьютерный эквивалент таблицы. Положение элемента в массиве однозначно определяется его индексами.
Массовое информирование	информирование широкого круга потребителей информации по социально значимым темам.
Манипуляторы (джойстик, мышь, трекболл и др.)	Специальные устройства для управления курсором.
Межбиблиотечный абонемент (МБА)	абонемент, основанный на использовании документов из фондов других библиотек при их отсутствии в данном фонде.
Место издания	местонахождение издательства или издателя, выпустившего документ.
Меню	Выведенный на экран дисплея список различных вариантов работы компьютера, по которому можно сделать конкретный выбор.

Многотомное издание	непериодическое издание, состоящее из двух или более нумерованных томов, представляющее собой единой целое по содержанию и оформлению.
Микропроцессор	Процессор, выполненный в виде интегральной схемы. Состоит из цепей управления, регистров, сумматоров, счётчиков команд, очень быстрой памяти малого объёма.
Микрокомпьютер	Компьютер, в котором в качестве управляющего и арифметического устройства используется микропроцессор
Модем	Устройство, обеспечивающее преобразование цифровых сигналов компьютера в переменный ток частоты звукового диапазона (модуляцию), а также обратное преобразование (демодуляцию). Используется для соединения компьютера с другими компьютерными системами через телефонную сеть.
Монография	научно или научно-популярное книжное издание, содержащее полное и всестороннее исследование одной проблемы или темы и принадлежащее одному или нескольким авторам.
Мультимедиа	Собирательное понятие для различных компьютерных технологий, при которых используется несколько информационных сред, таких, как графика, текст, видео, фотография, дви-

	<p>жущиеся образы (анимация), звуковые эффекты, высококачественное звуковое сопровождение.</p>
Мультимедиа-компьютер	<p>э то компьютер, снабжённый аппаратными и программными средствами, реализующими технологию мультимедиа.</p>
Мышь	<p>Устройство управления курсором. Имеет вид небольшой коробки, уместяющейся на ладони. Связана с компьютером кабелем. Её движения трансформируются в перемещения курсора по э экрану дисплея.</p>
Накопитель на жёстких магнитных дисках (винчестерский накопитель)	<p>Наиболее массовое запоминающее устройство большой ёмкости, в котором носителями информации являются круглые алюминиевые пластины — платтеры, обе поверхности которых покрыты слоем магнитного материала. Используется для постоянного хранения больших объёмов информации.</p>
Ноутбук (блокнот)	<p>Портативный компьютер, по своим размерам близкий к книге крупного формата. Помещается в портфель-дипломат. Обычно комплектуется модемом и снабжается приводом CD-ROM.</p>
Научная библиотека	<p>библиотека, обеспечивающая развитие науки; удовлетворяющая информационные потребности научных учреждений и отдельных лиц, связанные</p>

	с исследовательской деятельностью на основе соответствующего фонда и информационно-поискового аппарата.
Научно-вспомогательное библиографическое пособие	библиографическое пособие, предназначенное в помощь научно-издательской деятельности.
Научное издание	издание, содержащее результаты теоретических и (или) экспериментальных исследований, а также научно подготовленные к публикации памятники культуры и исторические документы.
Научно-популярное издание	издание, содержащее сведения о теоретических и (или) экспериментальных исследованиях в области науки, культуры и техники, изложенные в форме, доступной читателю-неспециалисту.
Научно-популярный журнал	журнал, содержащий статьи и материалы об основах наук, о теоретических и (или) экспериментальных исследованиях в области науки, культуры и практической деятельности, служащий распространению знаний и самообразованию.
Научно-художественное издание	литературно-художественное издание, содержащее произведение (произведения), в основу которого положен научный факт.
Научный журнал	журнал, содержащий статьи и материалы о теоретических исследованиях, а

также статьи и материалы прикладного характера, предназначенный научным работникам.

Национальная библиотека

библиотека, которая в рамках национальной (государственной) библиотечно-информационной системы выполняет особые функции: получение обязательного экземпляра документов страны, ее каталогизация и обеспечение сохранности, оказание централизованных информационно-библиотечных услуг читателям, обеспечение сохранности и пропаганда национального культурного наследия, проведение государственной политики в области информационной культуры, руководство национальными кампаниями по пропаганде книги и чтения и участие в международных программах и проектах.

Непериодическое издание

издание, выходящее однократно, не имеющее продолжения.

Нормативный бюллетень

бюллетень, содержащий материалы нормативного, директивного или инструктивного характера, издаваемый, как правило, каким-либо государственным органом.

Нотное издание

издание, большую часть объема которого занимает нотная запись музыкального произведения (произведений).

Обмен документами	передача документов по соглашению в постоянное пользование из одних библиотек, информационных центров или различных организаций в другие.
Обменный фонд	фонд, предназначенный для обмена документами, безвозмездной передачи библиотекам, информационным центрам и (или) продажи их организациям и частным лицам.
Оболочки	Программы, создаваемые для упрощения работы со сложными программными системами, такими, например, как операционная система DOS. Они преобразуют неудобный командный пользовательский интерфейс в дружественный графический интерфейс или интерфейс типа "меню". Оболочки предоставляют пользователю удобный доступ к файлам и обширные сервисные услуги.
Обработка информации	В информатике - любое преобразование информации из одного вида в другой, производимое по строгим формальным правилам.
Оперативная память (ОЗУ)	Быстрое запоминающее устройство не очень большого объёма, непосредственно связанное с процессором и предназначенное для записи, считывания и хранения выполняемых программ и данных, обрабатываемых.
Общественно-	журнал, содержащий статьи и матери-

политический журнал	алы актуальной общественно-политической тематики, предназначенный для широких кругов читателей.
Объем документа	общее число страниц (листов) документа, включая отдельные листы иллюстраций, карты, приложения.
Обязательный экземпляр	экземпляры различных видов тиражированных документов, подлежащие передаче производителями в соответствующие учреждения и организации в порядке и количестве, установленных законом. Примечание: обязательный экземпляр может быть бесплатным и платным. Бесплатный – экземпляр каждого документа, передаваемый бесплатно в библиографирующие учреждения, крупные библиотеки, информационные центры. Платный - экземпляр документов, распределяемых централизованно между крупными библиотеками, информационными центрами и другими учреждениями за плату.
Организация фонда	совокупность процессов приема, учета, технической обработки, размещения и хранения документов.
Основное заглавие	заглавие, помещенное первым или выделенное полиграфическим способом на титульном листе .
Основной автор	автор, внесший наибольший вклад в интеллектуальное и художественное содержание документа, выделенный

	среди других авторов словесно или полиграфическими средствами.
Открытка	карточное издание, отпечатанное с одной или обеих сторон.
Отраслевая библиотека	библиотека, удовлетворяющая информационные потребности по определенной отрасли знания или практической деятельности (общественно-политическая, научно-техническая, медицинская, сельскохозяйственная и др.) на основе соответствующего фонда и информационно-поискового аппарата.
Отраслевое библиографическое пособие	библиографическое пособие, отражающее документы по определенной отрасли знания.
Официальное издание	издание, публикуемое от имени государственных органов, учреждений, ведомств или общественных организаций, содержащее материалы нормативного или директивного характера.
Первое поколение компьютерной техники	Машины, созданные на рубеже 50-х годов. В схемах использовались электронные лампы. Набор команд небольшой, схема арифметико-логического устройства и устройства управления простая, программное обеспечение практически отсутствовало. Быстродействие 10 – 20 тысяч операций в секунду.
Персональный компьютер	Микрокомпьютер универсального назначения, рассчитанный на одного

пользователя и управляемый одним человеком.

Подпрограмма

Самостоятельная часть программы, которая создаётся независимо от других частей и затем вызывается по имени. Когда имя подпрограммы используется в качестве оператора программы, выполняется вся группа операторов, представляющая тело подпрограммы.

Поколения компьютеров

Условная, нестрогая классификация вычислительных систем по степени развития аппаратных и программных средств, а также способов общения с ними. **Пагинация** - порядковая нумерация страниц, столбцов, таблиц, иллюстраций, отрезков текста документа цифрами (арабскими или римскими), иногда буквами.

Передвижная библиотека

библиотека, расположенная в специально оборудованном, укомплектованном транспортном средстве (например, библиобус) и меняющая свое местонахождение с целью обслуживания территориально удаленных от стационарной библиотеки групп населения.

Периодическое издание

сериальное издание, выходящее через определенные промежутки времени, постоянным для каждого года числом номеров (выпусков), не повторяющимися по содержанию, однотипно оформленными нумерованными и

Персональное библиографическое пособие	(или) датированными выпусками, имеющими одинаковые заглавие. биобиблиографическое пособие, посвященное одному лицу.
Плакат	листовое издание в виде одного или нескольких листов печатного материала установленного формата, отпечатанное с одной или обеих сторон листа.
Подзаголовок предметной рубрики	второй и каждый последующий элемент многочленной предметной рубрики. Подзаголовки предметной рубрики в зависимости от содержания могут быть тематическими, географическими, хронологическими и формальными, а в зависимости от степени общности и границ применения – общими и специфическими.
Постоянная память (ПЗУ)	Энергонезависимое запоминающее устройство, изготовленное в виде микросхемы. Используется для хранения данных, не требующих изменения. Содержание памяти специальным образом "зашивается" в ПЗУ при изготовлении. В ПЗУ находятся программа управления работой самого процессора, программы управления дисплеем, клавиатурой, принтером, внешней памятью, программы запуска и остановки компьютера, тестирования устройств.
Прикладная программа	Любая конкретная программа, способствующая решению какой-либо зада-

чи в пределах данной проблемной области.

Принтер

Печатающее устройство. Преобразует закодированную информацию, выходящую из процессора, в форму, удобную для чтения на бумаге.

Полнотекстовая база данных

текстовая база данных, содержащая полные тексты документов.

Популярное библиографическое пособие

библиографическое пособие, предназначенное для удовлетворения познавательных интересов широких кругов читателей.

Пособие

издание, предназначенное в помощь практической деятельности или овладению учебной дисциплиной.

Предметизация

определение предметной рубрики для произведения печати или другого документа в соответствии с его содержанием.

Предметная рубрика

краткая формулировка предмета (факта, события, аспекта и т. п.), рассматриваемого в документе, предназначенная для поиска документа.

Предметный каталог

библиотечный каталог, в котором библиографические записи располагаются в алфавитном порядке предметных рубрик.

Прикнижное библиографическое пособие

библиографическое пособие, помещенное в книге и, как правило, отражающее документы по ее тематике использованные, цитируемые и (или) рекомендуемые.

Примечание	элемент библиографического описания, содержащий дополнительные сведения о документе, относящиеся к отдельным областям библиографического описания или к документу в целом.
Пристатейное библиографическое пособие	библиографическое пособие, помещенное после статьи и отражающее документы по ее тематике – использованные, цитируемые и (или) рекомендуемые.
Продолжающееся издание	сериальное издание, выходящее через неопределенные промежутки времени, по мере накопления материала, не повторяющимися по содержанию, однотипно оформленными нумерованными и (или) датированными выпусками, имеющими общее заглавие.
Программное обеспечение (SoftWare)	Совокупность программ, выполняемых компьютером, а также вся область деятельности по проектированию и разработке программ.
Псевдоним	вымышленное имя, которым автор подписывает произведение
Публикация	документ, доступный для массового использования.
Публичная библиотека	общедоступная библиотека, предназначенная для удовлетворения информационных потребностей широких слоев населения.
Путеводитель	справочник, содержащий сведения о каком-либо географическом пункте или культурно-просветительном уч-

реждении (мероприятии), расположенные в удобном для следования или осмотра порядка.

Региональное библиографическое пособие библиографическое пособие, изданное в определенном регионе и (или) отражающее документы, которые связаны с регионом по происхождению, содержанию и другим признакам.

Региональный каталог библиотечный каталог, отражающий литературу, относящуюся по своему содержанию к определенному региону, и организованный в систематическом или предметном порядке.

Рекомендательное библиографическое пособие библиографическое пособие, рекомендуемое читателям, отражающее документы, отобранные по соответствующим содержательным и качественным критериям.

Регистр Специальная запоминающая ячейка, выполняющая функции кратковременного хранения числа или команды и выполнения над ними некоторых операций. Отличается от ячейки памяти тем, что может не только хранить двоичный код, но и преобразовывать его.

Регистр команд Регистр УУ для хранения кода команды на период времени, необходимый для её выполнения.

Реставрация документа восстановление и (или) улучшение эксплуатационных свойств, а также формы и внешнего вида.

Ретроспективное библиографическое пособие	библиографическое пособие, отражающее массив документов какого-либо исторического периода.
Реферат	сокращенное объективное изложение содержания документа с основными фактографическими данными и выводами.
Реферативное издание	информационное издание, содержащее упорядоченную совокупность библиографических записей, включающих рефераты.
Рубрикатор	печатный или рукописный документ, текстом которого является перечень предметных рубрик.
Сборник	издание, содержащее ряд произведений
Сверхоперативная память (КЭШ)-	Очень быстрое ЗУ малого объема. Используется для компенсации разницы в скорости обработки информации процессором и несколько менее быстрой действующей оперативной памятью.
Сводный каталог	библиотечный каталог, отражающий фонды нескольких самостоятельных библиотек или библиотечной сети региона (отрасли).
Сериальное издание	издание, выходящее в течении времени, продолжительность которого заранее не установлена, как правило, нумерованными и (или) датированными выпусками (томами), имеющими одинаковое заглавие.

Серия	сериальное издание, включающее совокупность томов, объединенных общностью замысла, тематики, целевым и читательским назначением, выходящих в однотипном оформлении.
Систематическая картотека статей	библиографическая картотека, отражающая материалы из периодических и продолжающихся изданий, сборников и организованная в соответствии с определенной системой классификации документов.
Систематический каталог	библиотечный каталог, в котором библиографические записи располагаются по отраслям знания в соответствии с определенной системой классификации документов.
Словарь	справочное издание, содержащее упорядоченный перечень языковых единиц (слов, словосочетаний, фраз, терминов, имен, знаков), снабженных относящимися к ним справочными данными.
Соавтор	лицо или организация, создавшие произведение совместно с другим лицом (лицами), или организацией (организациями).
Собрание сочинений	однотомное или многотомное издание, содержащее все или значительную часть произведений одного или нескольких авторов, дающее представление о его (их) творчестве в целом.
Специальная библиотека	библиотека, обеспечивающая профессиональные потребности пользовате-

	лей и иные специфические потребности особых групп читателей на основе соответствующего фонда и информационно-поискового аппарата (патентно-техническая, нотная, библиотека для слепых, библиотека НИИ и т. д.).
Специальное библиографическое пособие	библиографическое пособие конкретного целевого и читательского назначения (рекомендательное, научно-вспомогательное, профессионально-производственное и др.).
Справочник	справочное издание, носящее прикладной, практический характер, имеющее систематическую структуру или построенное по алфавиту заглавий статей.
Справочно-библиографический аппарат (СБА)	каталоги, картотеки, библиографические пособия (списки, указатели, обзоры). Используя справочно-библиографический аппарат, вы можете легко найти любой источник информации.
Справочно-библиографическое обслуживание (СБО)	обслуживание в соответствии с запросами потребителей информации, связанное с предоставлением справок и других библиографических услуг.
Справочное издание	издание, содержащее краткие сведения научного или прикладного характера, расположенные в порядке, удобном для их быстрого отыскания, не предназначенное для сплошного чтения.
Ссылка	запись, связывающая между собой части документа, библиографические

записи, классификационные деления, предметные рубрики. Примечание: различают ссылки «См.», которые организуют поиск в нужном направлении, и «См. также», которые обеспечивают полноту поиска.

Стационарная библиотека

библиотека с постоянным местом нахождения и зоной обслуживания.

Сервер

Высокопроизводительный компьютер с большим объёмом внешней памяти, который обеспечивает обслуживание других компьютеров путем управления распределением дорогостоящих ресурсов совместного пользования (программ, данных и периферийного оборудования).

Сеть компьютерная

Совокупность компьютеров, соединенных с помощью каналов связи и средств коммутации в единую систему для обмена сообщениями и доступа пользователей к программным, техническим, информационным и организационным ресурсам сети. По степени географического распространения сети делятся на локальные, городские, корпоративные, глобальные и др. Локальная сеть (ЛВС) – связывает ряд компьютеров в зоне, ограниченной пределами одной комнаты, здания или предприятия. Глобальная сеть (ГВС) – соединяет компьютеры, удалённые географически на большие расстояния друг от друга. Отличается от локальной сети более протяженными комму-

никациями (спутниковыми, кабельными и др.). Городская сеть – обслуживает информационные потребности большого города.

Сканер

Устройство для ввода в компьютер документов – текстов, чертежей, графиков, рисунков, фотографий. Создает оцифрованное изображение документа и помещает его в память компьютера.

Суперкомпьютер

Очень мощный компьютер с производительностью свыше 100 мегафлопов (1 мегафлоп – миллион операций с плавающей точкой в секунду). Представляет собой многопроцессорный и (или) многомашинный комплекс, работающий на общую память и общее поле внешних устройств. Архитектура основана на идеях параллелизма и конвейеризации вычислений.

Текущее библиографическое пособие

периодическое библиографическое пособие, выпуски которого регулярно и оперативно отражают вновь появляющиеся документы.

Тематическая картотека

библиографическая картотека, отражающая документы по определенной теме, организованная в систематическом или предметном порядке.

Тематическое библиографическое пособие

библиографическое пособие, отражающее документы по определенной теме, проблеме.

Тематическое заглавие

основное заглавие, раскрывающее тематику и содержание документа.

Текстовый редактор	Программа для ввода и изменения текстовых данных (документов, книг, программ, ...). Обеспечивает редактирование строк текста, контекстный поиск и замену частей текста, автоматическую нумерацию страниц, обработку и нумерацию сносок, выравнивание краёв абзаца, проверку правописания слов и подбор синонимов, построение оглавлений, распечатку текста на принтере и др.
Тест	Некоторая совокупность данных для программы, а также точное описание всех результатов, которые должна выработать программа на этих данных, в том виде, как эти результаты должны быть выданы программой.
Тестирование	Этап решения задачи на компьютере, в процессе которого проверяется работоспособность программы, не содержащей явных ошибок.
Тип данных	Понятие языка программирования, определяющее структуру констант, переменных и других элементов данных, разрешенные их значения и операции, которые можно над ними выполнять.
Тираж	общее количество экземпляров издания, напечатанных в течение одного производственного процесса.
Третье поколение компьютерной техники	Семейства программно совместимых машин с развитыми операционными системами. Обеспечивают мультипрограммирование. Быстродействие внутри

семейства от нескольких десятков тысяч до миллионов операций в секунду. Ёмкость оперативной памяти – нескольких сотен тысяч слов. Элементная база – интегральные схемы.

- Титульный лист** элемент документа, на котором помещают заглавие издания, фамилию автора, наименование издательства, место и дату издания.
- Толковый словарь** языковой словарь, разъясняющий значение слов какого-либо языка, дающий им грамматическую и стилистическую характеристики, примеры употребления и другие сведения.
- Указатель (список, обзор) местной печати** библиографический указатель (список, обзор), отражающий документы, выпущенные на какой-либо территории или в стране.
- Указатель к каталогу (картотеке)** вспомогательный аппарат, предназначенный для организации поиска информации в каталогах и картотеках.
- Универсальная библиотека** библиотека, удовлетворяющая разнообразные читательские потребности на основе фондов, сформированных без тематических и типологических ограничений.
- Универсальное библиографическое пособие** библиографическое пособие, отражающее документы по всем отраслям знания.
- Условное заглавие** заглавие, сформулированное составителем библиографического описания, в случае отсутствия заглавия на докумен-

те, оно отражается в квадратных скобках. Примечание: в качестве условного заглавия выступает также название формы музыкального произведения.

**Упаковщики
(архиваторы)**

Программы, позволяющие записывать информацию на дисках более плотно, а также объединять копии нескольких файлов в один архивный файл.

**Устройство
управления (УУ)**

Часть процессора, выполняющая функции управления устройствами компьютера.

**Учебная
библиотека**

специальная библиотека, обеспечивающая удовлетворение специфических библиотечных потребностей пользователей (читателей), возникающих в процессе учебной деятельности в школах, училищах, техникумах, вузах и т. п.

Учебник

учебное издание, содержащее изложение учебной дисциплины (ее раздела, части), соответствующее учебной программе и официально утвержденное в качестве данного вида издания.

Учебное издание

издание, содержащее сведения научного или прикладного характера, изложенные в форме, удобной для изучения и преподавания, и рассчитанное на учащихся разного возраста и степени обучения.

Учебное пособие

учебное издание, дополняющее или частично (полностью) заменяющее учебник, официально утвержденное в качестве данного вида издания.

Учебно-методическое пособие	учебное издание, содержащее материалы по методике преподавания учебной дисциплины (ее раздела, части) или методике воспитания.
Фактографическая база данных	информационно-поисковая система, предназначенная для поиска фактов или сведений о них.
Фактографическая справка	ответ на запрос, содержащий фактические сведения.
Файл	Именованная совокупность любых данных, размещенная на внешнем запоминающем устройстве и хранимая, пересылаемая и обрабатываемая как единое целое. Файл может содержать программу, числовые данные, текст, закодированное изображение и др. Имя файла регистрируется в каталоге.
Фильмотека	организация или служба (отдел библиотеки), в обязанность которой входит сбор, хранение и предоставление в распоряжение пользователей кинематографических документов и видеопрограмм.
Фонд	упорядоченная совокупность документов, соответствующая задачам и профилю библиотеки, информационного центра и предназначенная для использования и хранения.
Фонотека	организация или служба (отдел библиотеки), в обязанность которой входит сбор, хранение и предоставление в распоряжение пользователей звуковых документов.

Хрестоматия	учебное пособие, содержащее литературно-художественные, исторические и иные произведения или отрывки из них, составляющие объект изучения учебной дисциплины.
Хронологический каталог	библиотечный каталог, в котором библиографические записи располагаются по годам издания или первой публикации документов.
Хронологическое библиографическое пособие	библиографическое пособие, в котором библиографические записи расположены в хронологии выхода в свет и (или) написания отраженных документов.
Централизованная библиотечная система (ЦБС)	совокупность библиотек, представляющая собой структурно-целостное учреждение, функционирующее на основе общего управления, единого штата, фонда, организационного и технологического единства. ЦБС состоит из центральной библиотеки и библиотек-филиалов.
Централизованное комплектование	комплектование библиотек-филиалов или сети библиотек одним учреждением (центральным органом).
Центральная библиотека	Библиотека, являющаяся руководящим центром, и выполняющая централизованные функции по отношению к библиотекам-филиалам. Центральная библиотека обеспечивает централизованное комплектование, обработку документов, справочно-библиографическое

	информационное обслуживание на основе единого СБА.
Центральный каталог	библиотечный каталог, отражающий фонды библиотеки и всех ее филиалов
Цикл	Приём в программировании, позволяющий многократно повторять одну и ту же последовательность команд (операторов).
Частное заглавие	заглавие самостоятельной части многотомного или сериального издания (выпуска), отличающееся от общего заглавия.
Читатель библиотеки	лицо, пользующееся библиотекой на основании официальной записи в установленных документах.
Читальный зал	специально оборудованное помещение, предназначенное для обслуживания читателей произведениями печати и другими документами в его пределах
Читательский каталог	библиотечный каталог, предоставленный в распоряжение читателей.
Четвёртое поколение компьютерной техники	Теперьшнее поколение машин, разработанных после 1970 года. Эти компьютеры проектировались в расчёте на эффективное использование современных высокоуровневых языков и упрощение процесса программирования для конечного пользователя. Элементная база – интегральные схемы. Ёмкость ОЗУ – десятки Мегабайт. Машины э того поколения представляют собой персональные компьюте-

	ры, либо многопроцессорные и (или) многомашинные комплексы, работающие на общую память и общее поле внешних устройств. Быстродействие до нескольких десятков - сотен миллионов операций в секунду.
Чувствительный экран	Позволяет осуществлять общение с компьютером путем прикосновения пальцем к определённому месту экрана монитора.
Шифр хранения документа	условное обозначение места хранения документа в виде сочетания буквенных и (или) цифровых знаков. Состоит из классификационного индекса и авторского знака.
Экспресс-информация	периодическое реферативное издание, содержащее расширенные и сводные рефераты наиболее актуальных зарубежных опубликованных материалов или отечественных неопубликованных документов, требующих оперативного оповещения.
Электронный каталог (ЭК)	машиночитаемый библиотечный каталог, работающий в реальном режиме времени и предоставленный в распоряжение читателей.
Электронная почта	Система пересылки сообщений между пользователями вычислительных систем, в которой компьютер берёт на себя все функции по хранению и пересылке сообщений.

Энциклопедический словарь энциклопедия, материал в которой расположен в алфавитном порядке.

Энциклопедия справочное издание, содержащее в обобщенном виде основные сведения по одной или всем отраслям знаний и практической деятельности, изложенные в виде кратких статей, расположенных в алфавитном или систематическом порядке.

KİTABXANA-İNFÖRMASİYA TERMİNLƏRİNİN QISA LÜĞƏTİ

Nəşriyyat redaktoru: Suğra OSMANOVA
Texniki redaktor: Rauf KƏRİMOV
Bədii redaktor: Elnur ƏHMƏDOV
Səhifələyici: Fəxri VƏLİYEV

Yığılmağa verilmişdir: 22.11.2010.
Çapa imzalanmışdır: 22.12.2010.
Nəşrin ölçüsü: 60x90 1/16.
Fiziki çap vərəqi: 9.
Sifariş: 232/10. Sayı: 1000 ədəd.
Pulsuz.

NURLAR

NƏŞRİYYAT-POLİQRAFİYA MƏRKƏZİ

Bakı, Az1122, Zərdabi pr. 78 / Tel: 497-70-21
Faks: 497-12-95 / E-mail: office@nurprint.com